

**AZ LMBT ARTIVIZMUS
KONSTRUKCIÓJA, MŰKÖDÉSE,
ÉS ELŐREMUTATÓ JEGYEI A
KISEBBSÉGI
ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉSBEN**

ATM-980

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés	2
2	Az LMBT platformképzés a diverzitás tükrében	5
2.1	Az LMBT platformképzés példája: az LMBT kultúra fogalom megalkotása.....	6
3	Az LMBT aktivizmus és az azzal kapcsolatos jelenségek átfogó ismertetése.....	12
3.1	Az aktivizmus fogalmának meghatározása.....	12
3.2	Az LMBT művészet, mint kategória.....	13
3.3	Az LMBT aktivizmus struktúrája, célkitűzései és funkciói.....	16
3.4	Az LMBT aktivizmus térnyerése.....	20
4	LMBT artista, és artista jegyeket tartalmazó projektek és rendezvények bemutatása..	24
4.1	Civil Partnerships Programme	25
4.2	International Dublin Gay Theatre Festival (IDGTF)	27
4.3	LGBT History Month Scotland.....	28
4.4	Engaging Hearts and Minds, Changing Attitudes Project.....	31
4.5	Working Together Conference, Cork.....	32
4.6	Vizuális projektek	32
5	Összefoglalás	37
6	Irodalomjegyzék.....	41
7	Melléklet	44

1 Bevezetés

Az LMBT (Leszbikus, Meleg, Biszexuális és Transznemű)¹közösségen belül egyre többen ismerik fel az artvizmus előnyeit, értékeit, és eredményességét, ennek megfelelően pedig egyre szélesebb körben, és egyre gyakrabban használják a szférán belüli célok kifejezése és érvényre juttatása érdekében. Az artvizmus folyamatosan teret nyer az egyesületek életében és politikájában, az aktivisták és az artvizisták² együtt dolgoznak a csoport politikai, társadalmi és jogi törekvéseinek elérésén.

Az artvizmus a művészet eszközével kísérel meg hatni a politikára, azáltal, hogy fontos társadalmi és egyéb kérdésekre reagál nemzeti, nemzetközi, vagy akár globális szinten, a tudás és a tudatosság növelésének szándékával. A legfontosabb LMBT politikai célok között van a jogegyenlőség elérése, a homo-, bi-, és transzfóbia leküzdése, a láthatatlanság, a marginalizáció, és a diszkrimináció csökkentése, valamint az LMBT emberek sokszínűségének reprezentálása. Az LMBT csoportok artvистa tevékenysége igen széles körű: megjelenik a kulturális iparágakban (filmekben, zenében, sorozatokban, és színházban) és az olyan rendezvényeken, projektekben, melyek a művészetet egyesítik a politikaisággal valamilyen fontos cél elérése érdekében. Dolgozatomban ez utóbbiakat vizsgálom olyan tapasztalatokra alapozva, melyet az elmúlt egy évben gyűjtöttem egy írországi LMBT egyesület munkatársaként³. A tematikus LMBT tanulmánykötetek mellett főképp arra az ismeretanyagra alapozok, melyet az elmúlt év során különböző LMBTQ, gender, szexualitás, feminista konferenciákon és workshopokon, valamint kulturális, művészeti és történelmi programokon sajátítottam el. Nemzetközi tapasztalataimat ír, skót, angol, és szlovén LMBT rendezvényeken szereztem, ahol még

¹ A dolgozatban legtöbbször az LMBT esernyőfogalmat fogom használni, mert itthon jelenleg ennek bevezetése, népszerűsítése zajlik. Azonban néhány országban már bővült a mozaikszó: a queer csoportokkal (LMBTQ), az interszexuálisokat (LMBTQI) és az aszexuálisokat (LMBTQIA).

² Az artvистa szó leginkább aktivista művészként értelmezhető: olyan alkotó, aki tevékenységének középpontjába valamilyen politikai, társadalmi célt helyez, és ezek eléréséhez használja az artvizmus eszközzeit. A későbbiekben részletesen is kifejtem majd a fogalom jelentését.

³ Az Európai Unió által létrehozott és finanszírozott European Voluntary Service program keretében a Dundalk Outcomers nevű egyesületnél dolgoztam, mint projekt koordinátor, rendezvényszervező, és kultúráért felelős munkatárs.

szélesebb nemzetiségű körhöz tartozó aktivistával, artistával, egyetemi előadóval, kulturális menedzserrel cseréltem gondolatokat. Magyarországon a LIFT, Eurogames és legutóbb a Pride során vettem részt ilyen jellegű programokon, ez utóbbin saját beszélgetésem volt LMBT kultúra és történelem témakörben. Elemzem, hogy a megismert projektek az összefogás milyen példáját valósítják meg, hogyan használják az aktivizmust, és hogy milyen eszmék, gondolatok mentén teszik azt, ebből a szempontból többek között az LGBT History Month Scotland, az Engaging Hearts and Minds, Changing Attitudes Project⁴, a Civil Partnerships Conference, az International Dublin Gay Theatre Festival, az LGBT Diversity- Working Together Conference kerül majd bemutatásra. A dolgozat végén olyan vizuális kampányokra térek majd ki, melyeket szintén az elmúlt időszak során ismertem meg. A mellékletben három, az aktivizmushoz különbözőképpen kapcsolódó plakátot mutatok majd be és bemutatom 2010-es TDK dolgozatom átdolgozott változatát az LMBT zenei színterekről, mely a mainstream és az alternativitás szétválásának tükrében problematizálja a platformképzést.

Az LMBT aktivizmus, és a szférában működő kulturális és művészeti tevékenység- olyanok, mint a saját kultúra és művészet ápolása, továbbvitel, megismertetése és népszerűsítése-, az érdekérvényesítés fontos, és egyre elismertebb eszközei az LMBT közösség társadalmi és jogi célkitűzéseinek reprezentálása és elérése érdekében. Ez egy rendkívül érdekes és változatos terület: gondoljunk bele abba, hogy már az LMBT kifejezés is egy olyan összetett fogalom, mely szexuális orientációk, és nemi identitások alapján alkot csoportot. Ennek megfelelően az LMBT aktivizmus, kultúra, és művészet szavak is esernyőfogalmak lesznek, melyek egy közösen létrehozott platformot képviselnek. Az LMBT aktivizmus ennek megfelelően egy olyan előre mutató, innovatív, folyamatosan bővülő terület, mely az érdekérvényesítéshez szükséges belső egységfront és közös nevező kialakítása során egyre erősödik. A csoport diverzitása, heterogenitása felismert és elismert tényező a szférában, a tagok tudatában vannak az identitások sokféleségével, fluiditásával. Azonosulást nem valamilyen kiemelt identitással, vagy a többi csoporttaggal szemben kívánnak meg, hanem a közös célokkal

⁴ Az első magyar LMBT Történelmi Hónap egyik főszervezőjeként jelenleg is folyamatos kapcsolatban vagyok a programot koordináló LGBT Youth Scotland egyesülettel és az összes többi olyan ország aktivistáival, akik az Engaging Hearts and Minds, Changing Attitudes projekt keretében rendezik meg a történelmi hónapot.

kapcsolatban, melyek megfogalmazása szintén konszenzusos, mert az érdekvégyesítéshez fontos a mások helyzete iránti empátia, és az öndefiníciók tiszteletben tartása.

A dolgozatban továbbá ismertetem az LMBT és az LMBT kultúra esernyőfogalmak működését, megközelítési kísérleteket teszek az artivizmus fogalmának meghatározására, és megvizsgálom, hogy hogyan működik az LMBT életben. Vizsgálom a politikum és az esztétikum viszonyát az LMBT művészeti szférán belül, és megközelítési kísérleteket teszek arra, hogy mi alapján lehet egy szerzőt, vagy művet az LMBT kategóriába sorolni. Foglalkozom a platformképzés kérdéseivel, majd az LMBT kulturális és artivista rendezvények térnyerésével és funkcióival, hiszen az LMBT kulturális szféra kibővülése, és a programkínálat színesedése mind hozzájárultak az artivizmus fejlődéséhez.

Összefoglalva a leírtakat: tanulmányomban tehát azt vizsgálom, hogy hogyan alakul ki és épül fel az LMBT artivizmus platformja, hogy milyen kérdéseket kezelnek ennek megalakításához az artivisták és az aktivisták. A csoport sokszínűsége első ránézésre talán hátránynak tűnhet, de kitérek majd arra, hogy ezeket a nehézségeket hogyan fordíthatja hosszú távon előnyére a csoport, kihívásokat elé állítva ezzel azokat, akik az LMBT embereket és kultúrát ki szeretnék szorítani a szélesebb társadalmi és kulturális mezőkből. Úgy gondolom, hogy az LMBT artivizmus gyakorlatából más kisebbségi, elnyomás ellen fellépő csoportok is példát meríthetnek, ezért is szeretnék rámutatni annak értékeire, tanulságaira a kiemelt rendezvényeken és projekteken keresztül.

2 Az LMBT platformképzés a diverzitás tükrében

A sztereotípiák, a tévhitek, és az érdekérvényesítés érdekében létrehozott platformok miatt gyakran kezelik az LMBT közösséget homogén egészként a kívülállók⁵. Valójában a csoport egy olyan változatos közeg, mely saját diverzitásnak tudatában alakítja ki érdekérvényesítési egységeit. A tagok közötti különbségek folyamatosan felszínen vannak, de az identitásbeli azonosulásról a hangsúly átterelődik a közösen képviselt célok mellett való kiállásra. Az LMBT retorikában ritkán hangzik el olyasmi, ami más kisebbségek esetében előfordul, például azok a fordulatok, mint a „mi nők”, vagy a „mi afroamerikaiak”. Az LMBT emberekre nehéz más, összefoglaló kifejezést találni, ami reprezentálja a csoportot, mely eleve két tényező mentén szerveződik: a szexuális orientáció és a nemi identitás alapján, és ezeken belül az egyes csoportok is rengeteg részcsoportha bonthatóak, tehát sokféle identitást fednek le. A kéttényezős szerveződés miatt a homoszexuális szó nem helytálló csoport megnevezés, és ugyanezen ok miatt a meleg sem, a rossz emlékű, egykor összefoglaló queer szó pedig hatalmas jelentésváltozáson ment át az utóbbi évtizedekben, ráadásul Magyarországon eredeti jelentésében nem is igazán terjedt el. Az LMBT mozaikszó használata azért kedvező, mert egyszerre négy csoportot, és azok alegységeit is reprezentálja: az L, M, és B betűk a szexuális orientációjuk alapján diszkriminált csoportokat (a lesbikusokat, a melegeket és biszexuálisokat) jelölik, míg a T a transzneműeket, mely szintén több részcsoportha bontható.⁶

A platform alkotás másik fontos kérdése, hogy mennyire lehet következmények nélkül, nyíltan felvállalni a heteroszexuálistól eltérő szexuális orientációt, vagy a biológiai nemtől eltérő identitást. Az, hogy mit jelent LMBT embereknek és aktivistának lenni, országonként nagyon eltérhet a társadalmi megítélés és a jogegyenlőség

⁵ Például olyan esernyőfogalmak használatával, melyekben nem jelenik meg az identitások diverzitása: ilyen például a csoporton belül ritkán használt homoszexuális kifejezés, mellyel, mint elsődleges identitással kevesen azonosulnak. Sokan tévesen használják a meleg kifejezést is, mint gyűjtőfogalmat, illetve gyakran hallani ettől sértőbb terminusokat is.

⁶ Nincs tehát olyan, hogy LMBT ember, csak L, M, B vagy T emberek, akik az LMBT csoport tagjai.

függvényében. Hogyan lehet összefoglalni az LMBT csoport célkitűzéseit annak tudatában, hogy az LMBT emberek helyzete között országoként nagyon nagy eltérések vannak? Mert mindezen különbségek ellenére is felállítható egy olyan lista, mely tartalmazza azokat az ügyeket, melyek megvalósulása érdekében, vagy éppen ezek ellen az LMBT közösség országos, vagy akár nemzetközi szinten is kiáll. Erős nemzetközi képviseleti rendszer működik a szférán belül: azok, akik már áttörték a láthatatlanság korlátait, és a heteroszexuálisokkal azonos, vagy hasonló jogokkal rendelkeznek, kiállnak azok mellett, akik valamilyen oknál fogva ezt nem képesek megtenni a saját helyzetükben. Ennek köszönhetően a lista egyre komplexebb lesz nemzetközi szinten, nem kerülnek le róla azok a célok, amiket az adott ország már megvalósított, vagy azok a problémák, melyek az LMBT emberek társadalmi elfogadottságának növekedésével már kevésbé érzékelhetőek. Ugyanígy azok az országok is szem előtt tartják a távlati célokat – mint a házassághoz való jogok teljes egyenlősége-, ahol ezek még nagyon messze vannak a megvalósulástól, és napi, országos szinten más jellegű ügyekben kell fellépni.

2.1 Az LMBT platformképzés példája: az LMBT kultúra⁷ fogalom megalkotása

Az LMBT artivizmus építkezik az LMBT kultúrából, és gyakran képviseli és felhasználja azt, például úgy, hogy egy művészeti kiállítást politikai célok nevében hoz létre, vagy kulturális programokat szervez bizonyos témák megvitatása, reprezentálása köré. Látva, hogy mennyire sok összetevője van már magának az LMBT fogalomnak, jogosan merül fel, hogy akkor beszélhetünk-e egységes LMBT kultúráról? Ennek definiálásával folyamatosan próbálkoznak a szférán belül, mert körülírása történelmi, tartalmi, és gyakorlati szempontból is problémákat vet fel. Az azonban egészen biztos, hogy az LMBT mozaik szóhoz adódva egy újabb esernyőfogalmat hoz létre, melyek szintén az LMBT platformképzés sikeres példájaként értelmezhető.

⁷ Amikor az egyes LMBT esernyőn belüli csoportok kultúrájáról beszélek, akkor leginkább a kulturális iparágak termékeivel kapcsolatos preferenciákra gondolok, illetve az ízlésvilág változatosságának kérdése kapcsolódik bizonyos életvitelbeli kérdésekhez is.

Az egység ez esetben egymás részkultúráinak és ízlésének elismerésével, és azok megfelelő arányú reprezentációjával valósul meg, valamint ehhez adódnak hozzá a szférán belül közösen is elismertnek tekinthető művek, szimbólumok és ikonikus alakok. A kulturális platform közös elemei közé azokat a történelmi, politikai ikonokat szokás leginkább sorolni, akik a csoport ügyeit előre mozdították kiállításukkal. A részkultúrák összeadódása miatt nagyon sokféle alak és identitások jelenik meg az egyesített mezőben, a populáris kultúra meleg sztárjaitól elkezdve, a maszkulin lesbikus figurákon át egészen a drag, vagy éppen az androgün előadókig. A mező műfajilag is változatos a bizonyos csoportokhoz kötődő műfajok sokszínűsége miatt.⁸ Az LMBT csoportok ízlésében jelentős eltérések vannak,⁹ de általánosságban elmondható, hogy a csoport tagjainak jelentős része érdeklődik az olyan kulturális termékek iránt, melyek a melegeket és a melegek élethelyzeteit, tapasztalatait állítják a középpontba. Sokszor a nézők idealizálása, szeretete, és azonosulása miatt fiktív figurák is bekerülnek az LMBT kultúrába, melynek másokhoz hasonlóan megvannak a maga hősei és antihősei.

Fontos kérdés, hogy a melegek kikből tudnak erőt meríteni, és kikkel tudnak azonosulni. Az aktivisták éppen ezért arra törekcsenek, hogy minél több pozitív példát mutassanak fel: listákat, leírásokat készítenek múltbeli és mai LMBT személyekről, alkotókról. A cél ezzel az identitás építés és megerősítés lehetővé tétele, a csoport és az egyének büszkeségének növelése, a rámutatás arra, hogy egy fontos, eredményes csoport részei, és annak bizonyítása, hogy a siker lehetősége az LMBT emberek számára is adott. Az utóbbi két cél átvezet oda, hogy felismerjük: ez a tevékenység nem csak a csoportnak szól, hanem egy társadalmi figyelemfelhívás is. Az üzenet az, hogy a bemutatott alkotók kapcsán gondolkodjanak el a melegség kérdéseiről, megítéléséről.¹⁰

⁸ Arról sem szabad megfeledkezni, hogy az egyes részkultúrák egysége is úgy áll össze, hogy abban összeadódnak a saját, és a közös kultúra elemei.

⁹ Már kis LMBT közösségek esetében sem egyszerű mindenkinek a kedvében járni kulturális programok esetében, ezért a vegyes közösségeken belül előfordulnak kizárólag lesbikus, vagy meleg esteket. A Pride-ra és hasonló horderejű rendezvényekre viszont általában egy olyan konszenzusos tematika, műsor áll össze, melyben minél többen érezhetik magukat reprezentálva.

¹⁰ Vannak olyan kampányok, melyek kifejezetten arra hívják fel a figyelmet, hogy a homofób embereknek, akik következtetések akarnak lenni, milyen szerzőket és alkotásokat kellene elutasítania. Egy példa erre a www.allout.org "Do not go there!" nevű kezdeményezése. Az előzmény az, hogy 2012. április elsején a

A kulturális platform megalkotása érdekében figyelembe kell venni a preferenciák, és ízlésbeli eltéréseket az egyes alcsoportokon belül. Ezek kialakulásába a szexuális orientáción kívül olyan tényezők játszanak közre, mint a nem, az életkor, az etnikum, a vallás, az iskolai végzettség, a társadalmi osztályhelyzet, a gazdasági pozíció, a földrajzi tényezők, szubkulturális csoporttagság, illetve az egyén általános fogékonysága a kultúra és a művészet iránt. Az értékrendekben és az ízlésben mindezek erősen megnyilvánulnak a külvilág felé. A különbségeknek megvannak a történelmi, kulturális gyökerei, és bár ezek több változáson is keresztülmentek, de máig hatnak a preferenciák kialakulására. A csoportok között hagyományosan voltak, és vannak kifejezetten ellentétes irányú preferenciák is: a meleg férfiak egy része vonzódik a feminin, középosztálybeli értékekhez, míg a leszbikusok egyes csoportjai a munkásosztálybeli, maszkulin értékrend szerint viselkednek. A meleg férfiak jelentős része közismerten rajong a musical iránt, míg a leszbikusok kulturális ikonjai között sok a maszkulin alak.

Ha a részkultúrák ízlésvilágának ismertetésében példaként vesszük a meleg férfi kultúrát a női sztárok és a diszkó iránti rajongás tükrében, akkor először is azt kell vizsgálnunk, hogy miért kerültek a középpontba olyan impozáns, látványos opera, színház, film, pop zene és televíziós női sztárok, akikkel a melegek erősen azonosulnak is?¹¹ Valójában nem csak a konkrét művészekkel, vagy az általuk megformált karakterekkel azonosulnak, hanem ezeken keresztül a nőiesség bizonyos fogalmaival, megközelítési módjaival is. Ez a jelenség lehet személyes indíttatású, vagy gyökerezhet abból is, hogy ezek a férfiak internalizálták, belsővé tették a heteroszexuálisok kritikáit, sztereotípiáit, ami arra ösztönzi őket, hogy melegként ne azonosítsák magukat a hagyományos férfifelfogással, és nemi identitásuk skáláján a női végpont felé

nemzetközi tiltakozás ellenére Szentpéterváron elfogadták azt a törvényi szabályozást, mely a meleg témákat kitiltja a nyilvánosságból írásban és szóban egyaránt. Az elhallgattatás ellen rengetegen felléptek. A *Do not go there* egy turisztikai ellenkampány, mely Csajkovszkij zenei aláfestését használva mutat rá a törvény elfogadhatatlanságára, és a készítő arra kéri az embereket, hogy ne menjenek ebbe a városba. A kormány ezt megelőzően jelentette be, hogy jelentős összegeket szeretne befektetni az idegenforgalom fellendítésére, a várost “ablak nyugat felé” címmel pozícionálták a tervzetben. Forrás: <http://www.allout.org/en/actions/stpetersburg-dont-go>

¹¹ Ezzel együtt azt is meg kell állapítani, hogy a meleg férfiak ízlésvilága is csak általánosítható, és bizonyos kiemelt karakterisztikákon keresztül ismertethető.

közelítsenek. Ez a gondolat így jelenik meg összefoglalva yer Richard *In Defense of Disco* című tanulmányban: „a meleg férfiak bizonyos csoportjai tradicionális nem gondolnak úgy magukra, mint igazi férfiakra” (Dyer, 1995, 412. oldal). A meleg férfiak ízlésével kapcsolatban szintén elterjedt nézet, hogy nagy részük rajong a musical műfajért. A bizonyos műfajokhoz való erős vonzódás oka általában a meleg tapasztalatok nyílt vagy burkolt megjelenése az egyes alkotásokban, és erre a musical nagyon alkalmas: ez egy olyan vágybeteljesítő műfaj, mely tele van csillogással, szerethető dalokkal és táncprodukciókkal. A meleg kultúrában ikonikus *Óz, a csodák csodája* olyan érzelmeket jelenít meg, amiket a melegek jelentős része átélt, és éppen ezért a magáénak érez. Az Óz szereplői szinte mindannyian két világban élnek egyszerre: a valósban és a vágyottban, és azt szeretnék, hogy belső világukat teljesen szabadon megélhessék és kifejezhessék. A film tele van olyan elemekkel, amik a fantáziavilágot még érzékletesebbé, szebbé teszik, kifejezve ezzel a nézők titkos vágyait, akik éppen gyakran Dorothy barátainak nevezik magukat, mely akár a melegség burkolt kifejezéseként is használható.¹² (Stein, 1995, 416). Ugyanígy Audrey Hepburn egyes filmjei is a meleg férfiak tapasztalatait csatornázzák be. Madonna Vogue című klipje és maga a dalszöveg is az álmok megvalósulása köré épülnek. Ezek a jelentésmezők sokszor implicit üzenetek a melegek felé, akik vissza tudják olvasni ezeket a jelentéseket. A diszkó műfajának szintén új értelmezést adnak a meleg férfiak, olyat, ami nem szerepelt a producerek célkitűzései között. Az *In Defense of Disco* című írás nem a szubkulturális felhasználási módokkal, hanem a kapitalizmus bomlásából kialakuló anarchiával magyarázza ezt a jelenséget: az elnyomott csoportok használatba vesznek bizonyos termékeket, átformálják azokat, és a saját kultúrájuk megkonstruálására használják fel. A létrejövő új felhasználási mód sokszor nem csak eltér az eredeti alkotói szándéktól, illetve a domináns kultúrában meglévő jelentéstől, hanem ellentétes is lehet azzal.

A kulturális preferenciák összeadásával a szervezők arra törekszenek, hogy minél többféle identitású ember reprezentálva, megszólítva érezze magát a csoporton belül.¹³ A

¹² Az opera, musical, blues, “women’s music”, és diszkó műfaját mind arra használta fel átformálással, vagy anélkül a csoport, hogy azokban kifejezze személyes és a politikai vágyait.

¹³ A meleg rendezvények programjának kialakításában nagy szerepe van a szervezőket érő hatásoknak, hiszen gyakran dolgoznak előre válogatott alkotások kínálatából például egy filmklub esetében, használják

közösségi, politikai, és kulturális életet alakító aktivistáknak hatalmas szerepe van az egyensúly létrehozásában és fenntartásában, akár egy-egy rendezvényen belül, akár pedig úgy, hogy az egymást követő rendezvények kiegészítsék, kompenzálják egymást a reprezentációs arányok tekintetében.¹⁴ A több változó mentén is vizsgálható LGBT kultúra szó tehát egy esernyőfogalom, mely felveti a diverzitás és homogenitás kettősségét és a kategorizálás, határmeghúzás nehézségeit. A definíció állandó változásban van, és nyitott az egyedi értelmezési kísérletekre. Ha belátjuk, hogy az egyes csoportok igen eltérő kulturális preferenciákkal rendelkeznek, akkor felmerül a kérdés, hogy milyen célból áll össze az LGBT kultúra, mint tudatos egység? Hogyan lehet ízlésbeli különbségeket eloszlatni egy bizonyos cél elérése érdekében? A válasz az, hogy

a speciálisan meleg filmeket forgalmazó cégek honlapjait, a meleg populáris kultúra gyűjtőoldalait, a meleg média kulturális ajánlóit.

¹⁴ Nem lehet átsiklani azon a problémán, hogy minden igyekezet ellenére sokan mégis alulreprezentáltak, vagy kirekesztetten érzik magukat a csoporton belül. Az aktivista, aktivista törekvések azonban inkluzívak, és sztereotípiá ellenesek. A célok megvalósítása nem sikerül mindig idealisztikusan, és fontos az is, hogy azok a csoportok, akik alulreprezentálva érzik magukat, mennyire adnak hangot sérelmeiknek, igényeiknek, vagy mennyit tesznek azok megvalósításáért.

Vannak olyanok is, akik a platformot és a platformképzési elutasítják. A meleg szférán belül is egyre inkább felmerül a mainstream és alternatív irányzatok létezésének, működésének kérdése. Vannak, akik a dolgozatban ismertetett, összehozott csoportokkal nem akarnak azonosulni az érdekérvényesítés hatékonyságának növelése érdekében sem, esetleg az egységfronttól teljesen eltérő célokat fogalmaznak meg. Ők jellemzően vagy önállóan, vagy más hasonlóan alternatív egységekkel működnek közre. Ha eltávolodunk a dolgozat földrajzi dimenziójától, akkor erre olyan példákat találhatunk, mint a Queercore (vagy más néven Homocore) egy a nyolcvanas évek közepén kezdődött kulturális és társadalmi mozgalom, mely elégedetlenségét fejezi ki a társadalommal szemben általánosságban és az LGBT csoportok megítélésével szemben. A mozgalom tagjai "csináld magadnak" stílusban fejezik ki magát zineken, zenében, különböző írásokban, művészetben és filmben. Az 1998 óta Brooklyben évente megrendezett Gay Shame az elkereskedelmiesített Pride rendezvények ellen lép fel, mint radikális alternatív, ami ezért is nevezi magát a büszkeség ellentétéként szégyennek. Tiltakozik a szponzoráltság és a "biztonságos" vélemény kifejezőmódok és csoport reprezentációk ellen, melyek szerintük a szponzorok és támogatók megtartása miatt jöttek létre. A Gay Shame radikális kifejezőmódokkal, ellenkulturális ideológiákkal és az avantgárd művészettel dolgozik. Queeruption 1998 óta egy évente megrendezett, nemzetközi fesztivál és összejövetel ahol az alternatív, radikális queerek információt cserélhetnek, kapcsolatokat építhetnek, szervezkedhetnek, inspirálhatják egymást legfőképpen arra, hogy "csináld magad" alapú ötleteikkel és etikájukkal kihívják a mainstream társadalmat. A Queeruption egy olyan kezdeményezés, ahol nincsenek határvonalak a szervezők és résztvevők között, az esemény csak keretet, helyszínt, koordinációt biztosít, amit bárki megtölthet a saját ötleteivel, beleértve ebbe a workshopokat, a zenét, a demonstrációkat, filmet, művészetet, partikat és egyéb kapcsolódási lehetőségeket. A Queeruption és tágabban véve a queer kultúra az identitás felfedezésének és kifejezésének terepe, mely áthágja a szexualitás, nem, nemzet és osztály mesterséges fogalmait, fellép a rasszizmus, kapitalizmus, és a bináris nem felfogás ellen.

ugyanúgy, mint a tágabb értelemben vett platformképzés esetében: a közös célok elérése érdekében a közösség egy erős koalíciós politikát hoz létre, és egységfrontot képez a hatékonyabb érdekérvényesítés érdekében.

3 Az LMBT artivizmus és az azzal kapcsolatos jelenségek átfogó ismertetése

3.1 Az artivizmus fogalmának meghatározása

Az artivizmus kifejezés az art és az aktivizmus szavak összetételéből jön létre¹⁵, és egy olyan, teremtő erejű, kreatív tevékenységet jelent, mely a művészet eszközével kísérel meg hatni a politikai napirendre, azáltal, hogy fontos nemzeti, nemzetközi és globális kérdésekre reagál a társadalom, a technika, vagy akár a környezetvédelem területén, azzal a szándékkal, hogy az ezekkel kapcsolatos tudást és tudatosságot növelje. Általános ténykerészt az emberek politikai bizalomvesztése, valamint az antiglobalista és a háborúellenes mozgalmak segítették elő. Az artivizmus a művészet különféle eszközeivel nyilvánít véleményt politikai kérdésekben, és másokat is cselekvésre, állásfoglalásra ösztönöz, művészeti és társadalmi szerepvállalásként működik. Értelmezhető úgy is, mint alkotói tevékenységgel való kommunikáció, mely a társadalmi, szociális, politikai, és környezeti változásokat sürgeti a kreativitás és a tehetség ösztönzésével. Az artivizmus egyik eszköze az aktivizmus: nem csak a kifejezést tartalmazza, de annak alkotóelemeit is, és ezekhez adja hozzá a művészetet, mint plusz értéket, közvetítőt. Ezen belül is a kreatív kifejezésmódok kapnak hangsúlyt, ami miatt a hagyományos határvonalak kitolódnak, megújul a nyelv, és a képzelet is felszabadulhat: ezek a jelenségek kölcsönösen hatnak egymásra, generálják egymást, és végül egy erős együttes hatást hoznak létre. M.K. Asante szerint az artivizmus küzdelem az igazságtalanság és az elnyomás ellen, az aktivisták művészeti eszköztárának felhasználásával, bármilyen szükségyszerű, vagy célnak megfelelő közvetítő médiumon keresztül. Az elkötelezettség, szabadság, és igazságosság iránti vágy a művészeti kijelentésekben egybeolvad a „tollal, lencsével, ecsettel, a hanggal, a tettel és a képzelettel”(Asante:2008). Az artivizmus a hagyományos médiumokon –mint például a zene és film-, kívül használja a culture

¹⁵ Ennek megfelelően artivistának pedig az aktivista művészeket szokás nevezni.

jamming¹⁶, a subvertising¹⁷, a spoken word¹⁸ módszereit, különböző tipográfiai eljárásokkal, design elemekkel, illusztrációkkal, szlogenekkel hívja fel a figyelmet az üzeneteire. Az artista célkitűzések és alkotások gyakran lesznek tüntetések, demonstrációk elemei.

3.2 Az LMBT művészet, mint kategória

Az LMBT kultúra közös elemeivel kapcsolatban korábban már megfogalmaztam, hogy az LMBT emberek általában vonzódnak azokhoz a témákhoz, melyek sajátos élethelyzeteiket mutatják be, vagy olyan LMBT alkotók munkásságához kötődik, akiket elismer a közeg, tehát egyfajta ikonikus alakjai annak. Az LMBT artvizmus tulajdonképpen ezeknek a kritériumoknak megfelelő műveket mutat fel a múltból, vagy újabb alkotásokat hoz létre valamilyen politikai üzenet megfogalmazásával és középpontba állításával. Ezért is fontos vizsgálni azt, hogy mit jelent meleg alkotónak lenni, vagy meleg művet alkotni.

Ezeket a kérdéseket többféleképpen is meg lehet közelíteni. Az International Dublin Gay Theatre Festival szervezőinek gondolatmenetét követve a meleg műveket témájuk szerint lehet meghatározni, és azok az alkotások tartoznak a kategóriába, melyek középpontjában meleg karakterek, vagy melegeket érintő témák állnak.¹⁹ A meleg

¹⁶Célja a fogyasztói társadalom visszásságaira való figyelemfelhívás, és tiltakozás ezek ellen, felforgató erejét és szándékát gyakran használja a hagyományos média, a mainstream kultúra, és a nagyvállalatok ellen, illetve állást foglal a fogyasztói társadalom mögött meghúzódó politikai kérdésekben is. A subvertising egyik változataként is működik, gyakran logók és a divat szatirikus átalakításában ölt formát, azért, hogy átformálja a „cool” fogalmát, és a fogyasztás szabadságát, individualitását hangsúlyozza mindezekkel.

¹⁷ A szó a subvert+advertising összetétele, és a különböző politikai, egyesületi, vállalati hirdetések paródiáját jelenti. A hirdetések eredeti üzenetét, szereplőit egy szatirikus alternatívává formálja át.

¹⁸ A spoken word előadások épülhetnek történetmesélésre, vagy ennek valamilyen művészibb, például költészettel átszőtt formájára. Jellemző rá a szubjektív nézőpont, az előadó éppen ezért egyes szám első személyben beszél, általában valamilyen társadalmi kérdéstről.

¹⁹ A 2012-es fesztivál kiemelt figyelmet fordított a leszbikusok és a különböző korosztályok reprezentációjára a programban, emellett a transzszexuális csoportba tartozó előadók előtt is tisztelgett, kifejezve ezzel a homoszexuálisok és a transzszexuálisok összetartását. A fesztiválprogramban több, csoportot érintő probléma is előtérbe került: a homofóbia miatt elkövetett fizikai bántalmazások (Stop Kiss)

művészet tematikájában gyakran megjelenik a szerelmi történeteket megkeserítő jogegyenlőtlenség, kirekesztés, homofób bántalmazás, és az ezek miatt fellépő szorongások és depresszió. Gyakran esik szó a meleg életutak olyan fontos fordulópontjairól, mint a melegség felismerése, a coming out, a családi, baráti, társadalmi reakciók, a házasság, vagy a gyermekvállalás. Az „oral history” vagyis a személyes történetek összegyűjtése szintén fontos eleme lehet ennek a közegnek akkor, hogyha a történeteket valamilyen kulturális, vagy művészeti produktummá formálják a szervezők. Erre példa az LGBT History Month Scotland 2012 keretében Glasgowban megrendezett *Love out of Bounds* című felolvasóest. A történetek nem csak a homoszexualitásról, hanem mindenféle „határsértő” szerelemről szóltak, például különböző etnikai, vagy vallási közösségekhez tartozó emberek esetében. A rendezvényt azzal egészítették ki, hogy az előadásnak egy meleg élettapasztalatokat feldolgozó workshop képzőművészeti anyagából készült kiállítás terében helyezték el.

Érdekes kérdés, hogy mi az esztétikum és a politikum viszonya az LMBT művekben. Több szakmai beszélgetésen is felmerül, hogy a politikaiság csökkentheti a mű esztétikai, művészi értékét, és ezáltal magát a mű iránti érdeklődést is. A meleg színház működéséről szóló IDGTF szemináriumon elhangzott az a kérdés, hogy elég ok-e a politikaiság, a szexuális orientáció alapján való kötődés ahhoz, hogy valaki érdeklődjön a meleg színház iránt. Ez a kérdés vonatkoztatható tágabb értelemben is a meleg kulturális rendezvényre, produktumokra is. Azzal érvelnek, hogy a politika ott van az újságban is, ahhoz nem kell színházba menni, hogy erről gondolatokat cseréljünk. Az a megállapítás születik, hogy a mindennapi politikai és személyes diskurzusok, problémák reprezentálásához jelentős pluszt kell hozzáadni. Az ideális az lenne, hogyha az egyes művek politikai üzenetük nélkül is megállnák a helyüket, és nem csupán reflektációk lennének a kizorítottság érzésére és egyéb problémákra. Ennek az esztétikai irányelvnek a betartása és a műfaji változatosság lehet az, ami több meleget és heteroszexuálist tesz

és emberölés (My Funny Valentine), az etnikai csoportokat átívelő szerelem (Outlook), a melegség felismerésének traumatikus élménye (Stop Kiss), illetve az LMBT csoportokat érintő mentális problémák (Half a Person). Ezen kívül volt emlékelőadás az AIDS áldozatainak, drag show összeállítás, és példa a korosztálybeli különbségeket figyelmen kívül hagyó szerelemre.

majd érdeklődővé a meleg színház iránt, ezt nevezték a politikai művekkel szembeni esztétikai minimumnak.²⁰

A másik szempont lehet a szerző szexuális orientációja, azonban ezzel az a probléma, hogy nem minden L,M,B vagy T író definiálja magát ezek szerint a kategóriák szerint, vagy nem elsősorban ezek mentén gondolkodik alkotói tevékenységéről, hanem mindenek előtt írónak tartja magát. Sokan nem szeretnék semmilyen kategóriába sem tartozni művészként, és a meleg művész erős bélyegként is működik, főleg hogyha azt kívülről is ilyen értelemben használják, vagy elsődleges szemponttá teszik egy mű megítélésében. A szerző szerinti szempontrendszer más ideológiai kérdéseket is felvet. Például, hogy írhat-e heteroszexuális szerző meleg darabot, ha témavilágában igazodik az előbb felsoroltakhoz. Hiszen a meleg alkotók részvétele is lehetséges a domináns kultúrában az identitás eltitkolásával, erős öncenzúrázással, és a heteronormatív elvárásoknak megfelelő alkotások létrehozásával. A nők ilyen típusú részvétele a férfiak által uralt kultúrában már nehezebb, és ugyanez igaz a feketék és fehérek esetében is. A melegségnek nincsenek elfedhetetlen külső jegyei. De mire sütik rá hamarabb a bélyeget alkotói tevékenysége miatt? Ki tud-e lépni a heteroszexuális témájú műveket alkotó homoszexuális szerző ebből a kategóriából, és tud-e elsősorban művész lenni?

²⁰ A Budapest Pride keretében tartott LMBT történelem és kultúra workshopomon feltettem azt a kérdést a hallgatónak, hogy szerintük hogyan lehetne népszerűsíteni az LMBT kultúrát. Az egyik válaszadó szerint arra van szükség, hogy a mainstream termékekénél is magasabb minőséget képviselő termékeket kell létrehozni. Ez a felvetés rögtön vitát indított el a megjelent LMBT aktivistákkal, akik arra hivatkoztak, hogy mennyire kevés támogatást kap az LMBT közeg, és hogy ezen belül is a kultúra ápolására létrejövő kezdeményezések. Ha világviszonylatban nézzük a kulturális iparágakon belül az LMBT termékek minőségváltozását, akkor elmondható, hogy az utóbbi években több, a professzionalitás követelményeinek is megfelelő LMBT termék jött létre a kulturális iparágakon belül. Ezek közül kiemelném a meleg tematikájú sorozatokat, melyek nem csak a melegek reprezentáltságát növelő, oktató jellegű alkotások, hanem történet értékkel rendelkező, kidolgozott karakterekkel működő, profi háttérrel készült alkotások. A Showtime stúdiója elkészítette az eredetileg brit *Queer as Folk* amerikai változatát, mely hatalmas sikert aratott a közösségben, és sok heteroszexuális nézője is volt. A Showtime nem csak folytatta a brit történetet (az UK változat csak két évadot élt meg), hanem kicsit át is alakította az eseményeket, és a szereplőket is átformálta néhány eredeti karakterjegy megőrzésével. Sokak szerint ez az amerikanizálás vezetett el a sorozat sikeréhez, de ezzel együtt jelentősen rontotta a sorozat hitelességét is. A leszbikus sorozatok esetében először a Showtime jelentkezett a *The L Word* című hat évados alkotással, a BBC3 évekkel később kezdte el forgatni a skót leszbikusokról szóló *Lip Service*-t, ami pont a valóság közelebb történet és szereplőábrázolás miatt is lett annyira népszerű. Ezeket a sorozatokat annak példaként is szokás emlegetni, hogy a meleg alkotók felláztak az ellen, hogy tudásukkal kiszolgálják azt a filmipart, melyben ők maguk láthatatlanok, vagy sztereotipizáltak. Ezt a nézetet vallja Ilene Chaiken, a *The L World* írója is, aki a leszbikus karakterek sokféleségének ábrázolása mellett arra törekedett, hogy a mainstream sorozatokból kiszorult leszbikus történeteket láthatóvá tegye. A politikusságot a létrehozás oka, a reprezentáció sokszínűsége, és a meleg élmények köztudatba építése adják.

A kérdésfelvetéseket még sokáig lehetne folytatni, de csak ezeket tekintetbe véve úgy gondolom, hogy a témák jobban, és biztonságosabban meghatározzák azt, hogy egy művet lehet-e LMBT alkotásnak nevezni. A szerző személyével kapcsolatban sok múlik az öndefiníciókon, és azon, hogy a szerző korában egyáltalán létezett-e a homoszexualitás fogalma, és ha igen, akkor milyen jelentés tartalommal. Emellett azonban fontosnak tartom azt is, hogy az aktivisták és aktivisták a kategorizálási kísérletekkel és az LMBT szerzők folyamatos felmutatásával erősítsék az LMBT kultúra, és művészet szféráját.

3.3 Az LMBT aktivizmus struktúrája, célkitűzései és funkciói

Az LMBT aktivizmus és aktivizmus egyaránt követik és elismerik a csoporton belüli identitások változásait, ezért az identitások azon belül egyre kevésbé előírtak, állandósultak.²¹A jogi és társadalmi változások is hatnak az identitások sokszínűségére,

²¹ Korábban sokkal erősebb, és egységesebb volt a platform, magában hordozott egy nagyon erős szembefordulást a mainstream identitás mintákkal, és ezt az attitűdöt az LMBT politika alakítói is támogatták. Ennek példája lehet az egykori leszbikus feminista mozgalom, ami erős azonosulást követelt meg a tagoktól. A leszbikus feminizmus bátorította a nőket arra, hogy alkossák meg saját történeteiket, irodalmukat, képzőművészetüket, zenéjüket. A leszbikusok hagyományosan nehéz helyzetben voltak a művészeti szférában: a galériák, múzeumok tulajdonosai, ha be is fogadtak egy-egy női alkotást, azt már elutasították, hogy az alkotónő felfedje leszbikusságát. A meleg előadókhoz hasonlóan a piaci nyomás hatására sokan cenzúrázzák magukat viselkedésben, és megjelenésben egyaránt- ellenkező esetben vállalják a kategorizálásból származó esetleges hátrányokat. Az a fajta zene és művészet mely nyíltan és őszintén kifejezi a leszbikusok érzéseit és tapasztalatait, még nem lépte át a mainstream kultúra határvonalait. A nyolcvanas évekre a leszbikusság, mint téma kikerült az alkotásoknak a középpontjából. A leszbikus feminizmus kulturálisan és ideológiailag sokakat kizárt a közösségből. Az ideologizáltság gyengülésével párhuzamosan sokkal többen csatlakozhattak a csoporthoz, olyanok is, akiknek saját identitás terminusaik voltak, melyek korábban nem fértek bele a leszbikusság értelmezési, jelentésbeli keretébe. A leszbikusok stílusváltásáról Arlene Stein: *All dressed up but nowhere to go?: Style Wars and the New Lesbianism* című esszéjében ír a leszbikus klubok kapcsán, ahol a férfi bárkokhoz hasonlóan megjelentek az alulöltözött nők, a fizetett táncosok, és ezt a feministák a heteroszexualitás reprodukcióját látták. Azonban nem lehetett megállítani a változási folyamatokat: a fiatal leszbikus generáció folyamatosan újragondolja és kibővíti a leszbikus identitás jelentését, lerombolva ezzel a régi, politikailag is meghatározott és előírt leszbikus fogalmat. Az új konstrukció elismeri a csoporton belüli különbségeket, megerősíti az individuális választások szerepét és lehetőségét. A klubélet változása pedig rávilágít arra, hogy a jogi, társadalmi helyzet alakulásának és az egyéni identitások változásának megfelelően a meleg közösség is folyamatosan változik, ami tetten érhető például a szórakozási szokások és lehetőségek változásában.

ez a fluiditás pedig nem engedi azt, hogy a platform megkövesedjen, így mára könnyebben és ellenállás mentesebben épülnek be abba az új konstrukciók. Mindezek miatt talán úgy tűnhet, hogy a platformképzéssel járó viták és egyeztetések megnehezítik az LMBT aktivizmus helyzetét, ezzel szemben azt gondolom, hogy a folyamatos tárgyalások, definíció bővítések sokkal inkább megerősítik, és előre viszik azt.

Az LMBT artista jegyeket tartalmazó rendezvényekre jellemző a nemzetközi összefogás, valamint a nyitás a szélesebb társadalmi rétegek, és más kisebbségi, elnyomás alatt lévő csoportok felé. Erre az elmúlt év során több kiemelkedő példát is láttam, ide sorolom a feminista és queer művészeti stratégiákkal foglalkozó nemzetközi előadássorozatot Brightonban, az International Dublin Gay Theatre Festival, nemzetközi LMBT színházi szemináriumát, és a nemzetiségeket, szexuális orientációkat, nemi identitásokat inkluzívan kezelő repertoárjának válogatási koncepcióját, valamint a civil, kulturális együttműködéseket kereső LGBT History Month Scotland rendezvénysorozat bizonyos elemeit. A rendezvények között megfigyelhetők közös célkitűzéseik, melyeket egymástól függetlenül határoznak meg, ezzel is kifejezve a belső egyetértést, és ezek mellett a rendezvények egy része felsorakoztat néhány egyedi célkitűzéseket is.

A politikai funkcióval rendelkező LMBT kulturális és művészeti rendezvények a szociális és társadalmi változások eszközei, valamint teret adnak annak az alkotói tevékenységnek a reprezentálására, mely gyakran kiszorul a mainstream szférából. Az aktivizmus fellép az LMBT kultúra elnyomása ellen, aminek oka lehet a kulturális imperializmus jelensége, mint az elnyomás egyik meghatározó formája. A jelenség létezésére a feminista és a fekete teoretikusok mutatnak rá. "Kulturális imperializmus alatt azt értjük, hogy egy társadalom domináns jelentésadásai egy csoport sajátos nézőpontját figyelmen kívül hagyják, sztereotípiákkal jellemzik a csoportot, és mint Más jelölik meg." (Young: 1990, 26. oldal) A domináns kulturális mezőből kiszorítanak bizonyos csoportokat azok, akiknek ehhez megvan a megfelelő hatalmi háttere. Ez történik az LMBT csoporttal is akiket, mint homoszexuálisokat a heteroszexuálisok nyomnak el: a kanonizált irodalomból szinte teljesen kimaradnak a melegekről szóló történetek, a popkultúra és a hagyományos média nem, vagy alig, és akkor is sokszor

negatívan ábrázolja a melegeket. Az LGBT emberek leginkább érzelmi életüket látják kizorítva a heteronormatív mezőből, és éppen ezért ezt elnyomottságot, kirekesztettséget is tematizálják az LGBT művészek. A filmfesztiválok programjában gyakran tetten érhető ez a jelenség, sőt ez a cenzúra gyakran jut el addig a vitáig, hogy egyáltalán bemutathatóak-e ilyen fórumon a meleg témák. Az aktivisták folyamatosan küzdenek a meleg művészetre vonatkozó sztereotípiák²² és alkotásaikat stigmatizálása ellen. Az LGBT közösségek individuumok heterogén csoportja, akik a társadalom összes többi tagjához hasonlóan szeretnék a saját magukat reprezentálva látni a kultúrában és a művészetben. A meleg politikai vágyai egyszerre személyesek és a személyes vágyak ugyanígy politikaiak is. A meleg alulreprezentáltak a művészeti mezőn belül, mert néhány kivételtől eltekintve a domináns kultúrában nem jelennek meg a tapasztalataik, értékeik, céljaik, teljesítményeik. A csoportok tehát egyszerre sztereotipizált, láthatatlan, és kívülről meghatározottak, és ezek ellen harcolnak, mert azt szeretnék, hogy kultúrájukat a többség elismerje, és hogy a nagyobb kép részesei lehessenek.²³

²² Nem csak az LGBT csoportokról és ezek alcsoportjairól léteznek sztereotípiák, hanem az LGBT művészetről és annak alkotó részéről is- emiatt a sztereotipizálás miatt szegényebb lesz a reprezentáció. A médiareprezentáció tévesen mutatja be sok esetben a csoportot és annak kultúráját, gyakran felülreprezentál csoportokat (drag), míg másokat láthatatlanná tesz, ezáltal nagyon félrevezető tud lenni.

²³ Ezzel párhuzamba állítható az, hogy a feminista és női művészek is gyakran számolnak be arról, hogy műveik kiszorulnak a művészeti szférából, képeiket nem válogatják be a különböző kiállításokra, múzeumok tárlataiba. A férfiak túlsúlya számszerűen kimutatható. A női alkotók nem csak a művészeti, de az akadémikus közegekből is kiszorulnak: a női művészetnek kezdetben nem volt irodalma, bibliográfiája az egyetemeken alig tanítanak női alkotókról, a művészettörténeti albumokban kevés a nők által készített alkotás-, hiszen azok korábban nem lettek a művészeti szféra részei. A kulturális imperializmus nyilvánul meg abban is, hogy férfi kritikusok értékelik műveiket, saját szempontrendszerük szerint, hiszen ők vannak abban a pozícióban, hogy ezt megtegyék. Ennek következtében az emberek nem ismernek női művészeket. A feminista művészeti mozgalmat szokás a háború utáni időszak leghatásosabb nemzetközi mozgalmának is nevezni: 1960-ban kezdődött, az 1970-es években virágzott, a feminizmus második hullámával egy időben. Fresno State University-n Judy Chicago 1970-ben hozza létre az első olyan teret, ahol a férfiakat kizárták az alkotói folyamatból és a létrejövő alkotások megvitatásából. Az egyetemen olvasókör, vita csoportok működtek, és nagy figyelmet fordítottak a közösségi alkotásra. A feminista tudatosságot akarták növelni a gondolkodásban és a művészeti tevékenységben egyaránt. Az élmények megosztásán keresztül megtanulták, hogy individuális tapasztalataik értékesek, és hogy érdemes érzelmeiket alkotásaikba is integrálni. Megtagadják azt a hitet, hogy a művész egy egyedülálló zseni, és ezzel szemben radikálisan előtérbe helyezik a kollektivitást. A művészek a nők tapasztalataira, és életélményeire reflektáltak, és leggyakrabban kortárs művészeti eszközökkel, kifejezőmódokkal. Ezzel együtt felszínre kerülnek olyan kérdések, hogy miért nincsenek jelentős női alkotók sem a hivatalos művészettörténetben, sem a

Számos artista projekt és rendezvény tesz kísérletet arra, hogy visszaépítse a csoporthoz köthető alkotókat és alkotásokat a köztudatba, illetve felmutassa az újonnan létrehozott műveket. Az artista kezdeményezések növelik a láthatóságot és a pozitív ábrázolásmódokat, és generálják a meleg alkotói tevékenységét. Ahogy azt korábban is megállapított, az LMBT artizmus egy folyamatos változásban van, már abból következőleg is, hogy maga a mozaikszó is folyamatosan bővül, és egyre több identitást foglal magában. Ez –visszagondolva az eredeti megállapításra, miszerint a kulturális imperializmusban a heteroszexuálisok a homoszexuálisokat nyomják el- felveti azt a kérdést, hogy a bővülő identitások függvényében milyen pozícióból fog majd ítéletet alkotni a domináns csoport egy olyan sok összetevős csoportról, mint az LMBT(QIA) közösség? Egy egységes, csoportazonosságot hangsúlyozó kisebbségi szerveződést sokkal egyszerűbb felülről egy az egyben elnyomni, mint egy olyan szövetségi alapon működő kapcsoltrendszert, mint az LMBT közösség, mely nem csak elismeri heterogenitását, hanem kifelé is kommunikálja azt, ezzel is erősítve az összefogás központiségének érzetét és látszatát.²⁴ Az emberek, csoportok között meglévő különbségek elismerésével a belső egységet belülről erősítik a mozgalmi élet hatékonyságának, és a platform összetartásának érdekében. Nem csak a nemi, vagy szexuális alapú különbözőségekre vannak tekintettel, hanem az etnikai, korosztályos, ízlés és életmódbeli eltérésekre, vagy éppen fogyatékkal élő melegekre. A megfelelő arányú reprezentációra egyre nagyobb figyelmet fordítanak az aktivisták, a homogenitás hamis képzetét folyamatosan oszlatják, számos kezdeményezés kívánja hangsúlyozni a csoport sokszínűségét, sokféleségét: erre szintén jó eszköz az artizmus.

Az LMBT artizmus nem csak ellenállás a domináns kultúra irányítóival szemben, hanem egy folyamatos kommunikáció is, melyben ott van a nyitási szándék is: a cél nem csak a kultúra elismertetése, hanem megismertetése is. A csoport nem csak azt

köztudatban, hogy mik azok a társadalmi és gazdasági tényezők, melyek visszatartották a tehetséges nőket attól, hogy férfi alkotótársaikkal azonos státuszt érjenek el. A feminista művészet céljai között szerepel a nők láthatóságának növelése a művészettörténeten és a művészeti gyakorlatokon belül egyaránt, és a kulturális termelés finanszírozásának megváltoztatása.

²⁴ Persze az esernyőn belül is vannak olyan identitások, melyek előítéletes a viszonyuk egymással, például a leszbikusoknak gyakran vannak ellenérzéseik a biszexuálisokkal szemben, de a csoporton belüli bifóbiát folyamatosan igyekeznek oldani az egyesületi élet vezetői, és a különböző szervezetek aktivistái.

szeretné elfogadtatni, hogy kultúrája autonóm és értékes, hanem be és vissza is szeretné azt építeni a szélesebb kulturális palettára. Ez a törekvés is bizonyítja, hogy az általam vizsgált artista jegyekkel rendelkező rendezvények, és projektek szinte mindegyike szól a szélesebb társadalmi közegnek, azáltal, hogy üzenetet hordoz a csoport érzéseiről, tapasztalatairól. Ez utóbbiak felhangosítása nem csak az esernyőn belüliek számára elengedhetetlen, hanem kifelé is, hiszen az aktivizmus két irányba ható tevékenység: vannak csoporton belüli és azon kívüli funkciói is. Az LMBT aktivizmusról elmondható az, hogy az ellenállás erősítése mellett folyamatosan nyit is a heteroszexuális társadalom felé, és nagy hangsúlyt fektet a széleskörű kisebbségi összefogás megvalósítására, és ezzel sok olyan hibát küszöböl ki, melyekbe más csoportok beleesnek.²⁵ Erre példa a feminista művészekkel való szövetkezés, melyet a brightoni konferencia majd részletesebben is kifejttek, mert igazán előremutató az, hogy a művészet politikaiságát hirdető rendezvény szervezői nem a szexuális orientáció mentén jelölték ki a témakeretét, hanem egymás mellett vizsgálták a két csoport, a queerek és a feministák tapasztalatait.²⁶

3.4 Az LMBT aktivizmus térnyerése

Az utóbbi évtizedekben jelentősen megemelkedett az artista célkitűzésekkel rendelkező kulturális és művészeti rendezvények, projektek aránya az LMBT szférán belül, ami azért is kedvező tendencia, mert ezek hozzájárulnak az LMBT emberek társadalmi elfogadottságának növeléséhez. Az érdeklődésnövekedés olyan konkrétumokban érhető tetten, minthogy megnőtt az ilyen programot kínáló klubestek aránya, létrejöttek kultúra specifikus egyesületek, egyes nyugati országokban egyre több

²⁵ *A nők művészeti forradalma című* filmben egy feminista művész úgy nyilatkozott az egykori keményvonalas feminista művészeti mozgalomról, hogy nem azok ellen kell harcolni, akik elnyomták őket, hanem össze kell fogniuk a többi elnyomottal az érdekérvényesítés érdekében.

²⁶ A feminista-leszbikus összefogásra friss, hazai példa a Nők Lázadása Egyesület megalakulása, az ezt előkészítő Facebook csoport működése, valamint az a tüntetés, mely Varga István parlamenti kijelentése ellen szerveződött (a megszólalás szerint a nemi és családon belüli erőszakot az csökkenthetné, hogyha a nők feladnák karrierjüket, és több gyereket vállalnának). A demonstrációhoz csatlakozott a Labrisz Leszbikus Egyesület is, akik rendszeresen lépnek fel más női egyesületekkel közösen bizonyos kérdésekben. A Nők Lázadásának elnöke Lovas Nagy Anna, a Labrisz egyik alapítója. A Leszbikus Identitások Fesztiválja (LIFT) idén egy olyan felvonulást rendezett, mely a nők láthatóságát kívánta növelni a városi terek igénybe vételével.

állami támogatást fordítanak erre a területre, hogy van olyan szervezet, mint az LGBT Youth Scotland, ahol főállásban dolgozó munkatárs foglalkozik az egyesület kulturális életének irányításával, valamint hogy megemelkedett az Európai Unió által finanszírozott nemzetközi kulturális projektek száma is.

Ezek a jelenségek több okkal is magyarázhatóak. Egyrészt, a közösségen belüli igények kiszolgálásával, mert ahogy az egyes társadalmi változásokkal párhuzamosan az LMBT szféra is szélesedik, felmerül az igény a változatosabb közösségi életre, melyben részeként érdeklődés mutatkozik a kulturális programokra, a közös kultúrafogyasztási lehetőségekre, olyanokra, mint a filmklubok, fesztiválok, felolvasóestek, és arra, hogy a közösség tagjai együtt fedezzék fel egymás történeteit, valamint a meleg történelmet. Az aktivisták felismerik ezek jótékony hatásait a közösségen belül, és célokká formáltak azokat: ilyen az a rendezvények identitáserősítő szerepének kihasználása, melyhez elsődleges lépés felébreszteni az egyéni identitás megismerésének vágyát, rámutatni a lehetőségek sokféleségére, megfelelő mennyiségű ismerettel és példával szolgálni. Az is fontos, hogy az egyén megismerje a csoport múltját, jelenét és jövőperspektíváit, hogy el tudja magát helyezni a közegben és ennek megfelelően a társadalomban is. Az identitás konstruálása, erősítése visszahathat az egyén politikai aktivitására, társadalmi, állampolgári tudatosságára, és ez által politikailag elkötelezettebbé, tevékenyebbé teheti, mozgósíthatja a csoporttagokat. A rendezvények növelik a csoport összetartás érzését, párbeszéd és egyeztetési lehetőséget jelentenek egyéni és közösségi ügyekben, valamint ismerkedési lehetőségeket is biztosítanak, ami sokaknak segít a marginalizáltság érzet feloldásában, mert csökkenti a gyökértelenség, kiszakítottság érzését. Az önfelfedezés, önellfogadás eszközeként a művészet segít felmutatni azt, hogy a melegek egy értékes, alkotó csoport tagjai. Az egyesületek és rendezvényszervezők éppen ezért gyakran olyan eszközökkel is alkotásra ösztönzik a melegeket, mint a különböző pályázatok, kiállítási lehetőségek. Az alkotás segít feldolgozni és kifejezni a melegséggel kapcsolatos élményeket és érzéseket, ezért sok közös vagy egyéni alkotói folyamat szinte terápiás jellegű, és nem véletlenül kerülnek gyakran olyan témák a középpontba, mint a melegség felismerése, az előbújás, vagy a traumás élmények. Ezekben az alkotásokban a melegek reflexiókat találnak saját élettörténetükre, helyzetükre, ami nagyon fontos, mert a mainstream közegből az ő történeteik legtöbbször kiszorulnak, így azok nem nyújtanak

eligazodási pontokat számukra. A saját történeteiknek azonban nem szabad a csoporton belül maradniuk, mert az alkotói feldolgozások segíthetnek átérezni a melegek helyzetét. Az LMBT művészet, alkotások és rendezvények üzenetei magukban hordozzák és kifejezik a csoport élményeit, érzéseit, hallhatóvá és láthatóvá teszik azokat, és megpróbálják visszaépíteni abba a közegbe, ahonnan korábban kiszorultak.

A felsorolt belső célok mellett ezek a kezdeményezések hatékony közvetítőként használhatóak a csoport jogi, társadalmi céljainak elérésére, olyanokra, mint a láthatóság növelés; a csoport megítélésének javítása, a sztereotípiák és a tévhitek csökkentése; harc a homo-, bi-, és transzfóbia ellen; a társadalmi elfogadottság növelése; a diszkrimináció és a marginalizáció csökkentése; valamint az LMBT emberek sokszínűségének reprezentálása. A felsorolt célokat a továbbiakban külső céloknak nevezem majd. A külső és belső céloknak megfelelően a rendezvények és projektek is kettős funkcióval rendelkeznek, melyek eltérő arányban, de egyszerre vannak jelen, nem egymástól függetlenül működnek, hanem visszahatnak egymásra, erősítik egymást.

Amy Murphyvel, az LGBT Youth Scotland kulturális menedzserével 2012 februárjában beszélgettem az LGBT History Month rendezvénysorozatról, és az LMBT kultúra szerep lehetőségeiről, melyek közül azt emelte ki, hogy a kultúra és a művészetek hangot adnak a közösségnek, csökkentik a láthatatlanságot, elnyomottság érzetet, javítja a melegek reprezentációját. Az LGBT History Month segítségével hatékonyan lehet hangsúlyozni azt, hogy az LMBT nem csak egy segítségre, elfogadásra szoruló csoport, és ezt kifelé és befelé is hangsúlyozni kell. Fontos a csoporttagokat alkotásra bátorítani és inspirálni, és hangsúlyozni, hogy fellépésük mennyire nélkülözhetetlen. A megosztott történetek által csökkenhet az egyedüllét érzete, a történelmi és kulturális tudásnövelés segít megértetni a melegeknek azt, hogy a csoport mellett egy nagyobb társadalmi kép részesei is, és hogy ehhez a képhez szint és értékeket adni jó érzés, mert az az egyéni és közösségi fejlődést is szolgálja. A társadalom felé való nyitással kapcsolatban a rendezvényszervezőknek általában nincsenek illúzióik, viszont a civil kapcsolati hálón keresztül hatékonyan tudnak újabb támogatókat szerezni.

A rendezvények számának emelkedése mellett az is mutatja az érdeklődés emelkedését, hogy egyre több akadémikus program foglalkozik a meleg művészet politikai funkcióinak feltárással, stratégiáinak megismerésével, ezek közül az elmúlt

évben több alkalommal is sikerült részt vennem Írországban, illetve Skóciában. A Working Together Conference LGBT kultúra szekciója a meleg, művészeti és kulturális egyesületek együttműködési lehetőségeire fókuszált olyan célok elérése érdekében, mint a pozitív énkép létrehozása az LGBT emberekben; az LGBT fóbiák leküzdése; a diszkriminációt, láthatatlanságot és marginalizáció csökkentése, a diverzitás hirdetése és a melegek társadalmi fontosságának elismertetése. A világ legnagyobb meleg színházi fesztiválja az International Dublin Gay Theatre Festival, nem csak műfajilag változatos programjáról, hanem színházi szemináriumáról is híres, ahol rendszeresen megkíséreljük definiálni a meleg művészet fogalmát is. A Dublin City University által szervezett Self, Selves and Sexualities Biannual Conference tematikájában a mikro és makro LGBT történelem, a homoszexualitás megközelítési kísérletei mellett LGBT művészek és alkotások is megjelentek. A nemzetközi konferencia célja, hogy egy globális platformot nyújtsanak a szexuális kultúra, identitások, és a nemi szerepek formálódásának megvitatására, kulturális, gazdasági, etikai, történelmi és társadalmi viszonylatokban, egyéni és csoportviszonylatokban egyaránt. Az LGBT History Month Scotland keretében idén az edinburghi egyetemen került sor egy olyan előadássorozatra, ahol Amy Murphy leszbikus történelemről és irodalomról, Carole Jones queer, Karin Sellberg pedig transz narratívákról adott elő. A Glasgow Women Library két egyetemi előadót hívott meg azért, hogy különböző irodalmi alkotásokat is érintve mutassák be az orosz és a lengyel leszbikusok életét.

A projektek, rendezvények részletes bemutatása előtt összefoglalnám az LGBT aktivizmusról eddig leírtakat: a politikai üzenettel rendelkező, vagy politikai szándékból alkotott művészeti és kulturális termékek és törekvések aránya megemelkedett az LGBT szférán belül. Az aktivisták és aktivisták tudatosan élnek ezzel a módszerrel, egyesített politikai, társadalmi és jogi céljaik elérése érdekében. Azonban ezek a csoportokon és az egyéneken belül is hatnak: megerősítik az identitást, vagy segítik annak felépítését, mely szintén generálhatja a későbbiekben a politikai aktivitást. Megállapítható, hogy az LGBT platformképzés sikeres példája a közösen képviselt kultúra létrehozása az egyes csoportpreferenciák egyesítésével, és az LGBT művészet folyamatos definíciós törekvéseivel.

4 LMBT artista, és artista jegyeket tartalmazó projektek és rendezvények bemutatása

A melegek helyzetével foglalkozó művészeti és társadalmi projektek, rendezvények nem csak állást foglalnak a különböző társadalmi és jogi kérdésekben, hanem kezelik az egyenlőség és diverzitás kérdésköreit is, és közös álláspontot hoznak létre arról, mert ezek kettőssége és ellentmondásossága a művészekre is erősen hat. Érdeemes megfigyelni, hogy a következőkben bemutatott projektek milyen melegekkel kapcsolatos kérdéseket helyeznek a középpontjukba, és hogy vannak-e olyan vonatkozásaik, melyek a szélesebb társadalomra és annak helyzetére is közvetlenül utalnak. Nagyon tanulságos a különböző kiállítások, projektek, rendezvények bemutatásait, összefoglalóit olvasni, mert rengeteg mindent elmondanak arról, hogy hogyan látják az LMBT művészek a melegek társadalmi helyzetét, és milyen problémákat emelnek ki. A művészeteken keresztül politikai megnyilvánulások azt is felfedik, hogy hogyan látja magát az adott csoport, és hogy felfogásuk szerint hogyan látja őket a társadalom. A nyilvános, politikai művészet egyik célja egy igazságosabb, működőképesebb demokrácia létrehozása. Mindezek a rendezvények és projektek az elnyomásra adott visszajelzések, melyek leszögeznek, hogy a melegek tudatában vannak a kirekesztettségüknek és fel akarnak lépni ellene. A művészeti megfogalmazások hatásban rengeteget tudnak hozzáadni a politikai üzenetekhez, és a tényszerűen megfogalmazott élettörténetekhez.

Ahogy azt Kapitány is megfogalmazza, a művészet aktivizáló erővel rendelkezik, még akkor is, ha eredetileg nem törekedett arra az alkotó, és ugyanígy válhat egy mű önmagában, vagy egy-egy helyzet kiemelésével, személyre szabásával az identitás építésének és erősítésének az eszköze. Kapitány szerint a művészet egyik legfontosabb funkciója a kultúra szempontjából: "hogy a kultúrát alkotó egyéneknek katartikus hatásokon keresztül segítsen közvetlenül átélni társadalmunk viszonyait, az életünkben érvényesülő léttörvényeket, az egyén, a társadalom, az anyagi világ és a transzcendens tényezők összefüggéseit, s ezáltal erősítse aktivitáskéességüket"(Kapitány, 2009, 19. oldal). A politikai üzeneteket megfogalmazó LMBTQ művészek jelentős része úgy

gondolkodik a művészetről, mint sokakat megérintő, gyógyító, felszabadító, világjobbító gesztusról.

Ezekben a projektekben és rendezvényekben változik az artivizmus külső és belső funkciójának aránya, ennek hazai példája a leszbikus Identitások Fesztiválja, mely a leszbikus és biszexuális nőkre fókuszál, mégis reprezentálja a szélesebb LMBT koalíció igényeit, olyanokat, mint a láthatóság növelés, vagy a kultúra ápolása. A Pride ezzel szemben egy egyesített LMBT kiállítás, ahol a csoport heterogenitást nehéz, szinte lehetetlen elfedni, és nem is cél. A kisebb, körülírtabb célközönségű rendezvények tematikája jobban koncentrálna egy adott identitás felfedezésére, megerősítésre, esetenként ez a törekvés lehalkítja a politikaiságot, és a csoporttagok belső igényeire helyezi a hangsúlyt. E két szint között is szintén folyamatos a tárgyalás, hatnak egymásra, esetenként egymás kiegészítőjeként is működnek.

4.1 Civil Partnerships Programme

Az *University of Brighton: Faculty of Arts- Civil Partnership Programme* egyben előadássorozat, artista és queer láthatósági poszter kiállítás²⁷, valamint szakmai vita a jogvédő és művész aktivisták között. A rendezvény példa az LMBT szférán kívüli artista összefogásra: már a címe is a bejegyzett élettársi kapcsolat mellett a vizuális művészetek, és a társadalmi artivizmus összefonódásaira utal. A program keretében megrendezett előadássorozat célja a különböző művészeti és közéleti stratégiák megvitatása volt, olyan művészekkel, kurátorokkal és akadémikusokkal, akiknek alkotói tevékenysége erősen átpolitizált. Az előadók kifejezték, hogy az előítéletesség jelenlegi sötét korszaka egy világszintű krízishelyzet. A fennálló rendszer, mint mondják, nem tartja tiszteletben a queer és női szubjektumot, lebecsüli, alulértékeli, félreértelmezi, vagy nem észleli azokat. A megalázás és kirekesztés mindennapi tapasztalatai mind a nőknek,

²⁷ A plakátkiállítás darabjai olyan témákat jelenítettek meg, mint a homofóbia, a homofóbia megjelenése a sportban, a meleg házassághoz való joga, a bejegyzett élettársi kapcsolat, az LMBT fiatalok iskolai bántalmazása, a jogi egyenlőtlenség, a tolerancia, valamint a transzszexuális munkavállalókkal szembeni diszkrimináció.

mint az LMBTQ embereknek, a társadalmat átszövi a nők elnyomása, a homofóbia és az idegengyűlölet. Ez a megállapítás annak a példája, hogy bizonyos LMBTQ kezdeményezések nem az esernyőfogalom alá tartozó csoportok ügyeinek képviselte és elismerése mentén húzzák meg a kiállítás határvonalait, hanem annál sokkal szélesebben. A feminista összefogás mellett gyakran kirekesztett csoportokkal is közösen lépnek fel, akik a xenophobia, vagy a rasszizmus miatt szenvednek hátrányt. Az új feminista és queer stratégiák szükségességét a világgazdasági válság hatásaival indokolták, és azzal, hogy a társadalom megragadt a konzervativizmusban. Megállapították, hogy a feminista és queer művészetnek nem elég önmagáért működnie, hanem arra kell ösztönöznie, hogy olyan fogalmakat gondoljunk újra, mint a művészet, a bizalom, a demokrácia feltételei, és tágabban értelmezve a világ egész rendje. Ehhez újra kell éleszteni az érzékenységet, meg kell újítani a reprezentációkat, és új összefogásokra van szükség, hogy lehetséges legyen érdemben értékelni és megválaszolni a változó, és a változatlan környezeti tényezőket. A feminista és queer művészek összefogása kitölti azt a szakadékot, mely a különböző, egyenlő jogokért harcoló kisebbségek között húzódik meg, és kölcsönösen növelik egymás láthatóságát. Hitet tesznek amellett, hogy a művészet erős, hatékony eszköz a társadalmi változások elérése érdekében mind a nők, mind a queerek esetében, és hogy az összefogás tovább erősítheti ezeket a csoportokat együttesen, és külön-külön is. Vannak olyan művészek, akik mindkét identitással azonosulnak, míg mások csak az egyikkel, de ettől függetlenül részei a közös szerepvállalásban.

Az előadás társrendezvénye *Civil partnership: Queer and Feminist Curating Conference* névvel jött létre a Tate Modernben. Az egész napos konferencia során művészek, akadémikusok és aktivisták reflektáltak a domináns kultúra válogatási politikájára, mely kihagyja a heteronormatív keretbe nem illő műveket a kiállítások anyagából, és ezzel kvázi kiírja a meleg művészeket a művészettörténetből. Olyan kérdésekre kerestek választ, hogy hogyan szorulnak ki, vagy ritka esetekben tűnnek fel a feminista és queer művek a különböző kiállításokon, és hogy vajon együtt tudna-e működni feminista és queer művészet a domináns művészeti irányzatokkal, beleférnének-e az intézményesített művészetek keretébe.

4.2 International Dublin Gay Theatre Festival (IDGTF)

Az IDGTF a világ legnagyobb meleg színházi fesztiválja, melyet egy olyan ország rendez meg évről évre, ahol 19 évvel ezelőtt még illegális volt a homoszexualitás. Az első fesztivált 2004-ben Oscar Wilde 150. születésnapjának tiszteletére rendezték meg az író szülővárosában, Dublinban. A fesztivál célkitűzései a következőképpen foglalhatóak össze: ünnepelni azt a hozzájárulást, melyet a melegek tettek és tesznek a színházi életért, felfedezni a meleg színház koncepcióját, növelni a meleg művészek, és meleg témájú, relevanciájú színházi előadások láthatóságát az inkluzív, magas színvonalú, műfajilag változatos programon keresztül. A művészeti célok között szerepel a kapcsolatépítés a különböző nemzetközi színházi társulatokkal, külföldi írókkal, alkotókkal és fesztiválokkal, valamint az új művek, stílusok, kortárs művészet népszerűsítése. A társadalmi cél az, hogy a rendezvény fejlessze a kommunikációs csatornákat, mind a meleg mind a szélesebb társadalommal: a lehetséges közönség elérését országos és nemzetközi marketing kampánnyal erősítik.

A szervezők minden tekintetben a sokszínűséget hirdetik, legyen szó szexuális orientációról, nemi identitásról, korosztályokról, nemzetiségről, társadalmi osztályhelyzetről, vagy éppen vallásról. A fesztivál a „színház szerelmeseinek” szól, és mindenki számára nyitott, aki szeretné felfedezni, vagy elismerni a melegek színházi jelenlétét. Ennek megfelelően alakították ki a válogatás kritériumrendszerét is: a programba meleg szerzők művei, vagy meleg témájú, relevanciájú művek kerülnek, melyek épülhetnek olyan témák köré, mint a biológiai, vagy társadalmi nem, a férfiasság vagy a nőiesség, ezektől konkrétabban pedig referálhatnak olyan kérdésekre, mint a homoszexualitás megjelenése a médiában, az LMBT identitások és a vallás, vagy az LMBT gyermekvállalás. Ezen kívül a program részeit képezhetik olyan darabok, melyek meleg művészek hozzájárulásával jöttek létre, tehát nem csak a szerző lehet szempont a darab melegségének megítélésében. A szervezők évente kiválasztanak néhány fókuszpontot, ami köré építi a programot, 2012-ben ez a különböző korosztályok közötti kapcsolattartás és összetartás erősítése volt, ebből is látható, hogy nem csak olyan kérdésekkel foglalkoznak, gondolkodásmódjuk túlmutat a közegen. Azon belül pedig idén a leszbikus darabokat és alkotókat emelték ki, mert azok eddig nem kaptak elég

figyelmet az LMBT színházi közegen belül- ezzel a döntéssel pedig az LMBT színházi élet platformját igyekeztek egyensúlyba hozni. Megerősítették a transzszexuálisakkal való összefogást is, a programban szintén ügyeltek arra, hogy megfelelő számú darab képviselje előadóikat. Az LMBT csoportokat különösen érinthető problémák közül idén kettőt emeltek ki: a homofób bántalmazásokat, és a szorongásokból származó mentális problémákat.

Az IDGTF példa arra is, hogy a különböző rendezvények esetében a politikaiságát nem csak a műalkotásokban és a célkitűzésekben lehet tetten érni. 2012-ben Katherine Zappone leszbikus szenátor nő nyitotta meg a rendezvényt, aki partnerével a házassági egyenlőségért küzdő Marriage Equality nevű egyesület vezetője is. A meleg egyesületek, aktivisták jelenléte és támogatása is erős jelzései az esemény politikaiságának, például a megnyitókön legtöbbször aktivisták is felszólalnak, vagy LMBT, esetleg LMBT embereket támogató politikai személyiségek tartanak beszédet, vagy fejezik ki írásban támogatásukat.

4.3 LGBT History Month Scotland

LGBT Youth Scotland irányítása alatt idén nyolcadik alkalommal kerül megrendezésre az LGBT History Month²⁸, mely ott a különböző művészeti, kulturális,

²⁸ Az LGBT History Month eredetileg nem skóciai kezdeményezés. Az egyhónapos rendezvényt először az Amerikai Egyesült Államokban szervezte meg Rodney Wilson középiskolai tanár 1994-ben, a Black History Month példáját követve. Az USA-ban az október lett az LMBT történelem, és a meleg és civil jogokért folytatott mozgalom ünneplésének ideje, mely egyben a melegséggel kapcsolatos nyitottság és őszinteség bátorítása is. A rendezvény kapcsolódik az október tizenegyedikéi nemzetközi coming-out naphoz, mely az első History Month megszervezésének idején már elterjedt emléknap volt.

Az Egyesült Királyságban 2005 óta ünneplik, és a Section 28 hatályon kívül helyezéséhez kötődik, mely az LMBT emberek elhallgattatásának sötét történelmi példája: a rendelkezés 1988-2003 között megtiltotta a homoszexualitásról szóló témák megemlékését is az iskolákban. A rendelkezés Ellen való fellépés békés, értékes, és hatásos formájának bizonyult az amerikai LGBT History Month ötletének átvétele, és az összefogás a School's Out! kampányt szervező egyesülettel, melynek célja az volt, hogy az LMBT láthatóvá tegye az oktatásban, és az őket érintő kérdéseket az oktatás részévé tegye. Már az első évben is több mint 150 rendezvény valósult meg országszerte, az ötletet mind a kormány, mint a jelentősebb pártok üdvözölték. A szervezők azt hangsúlyozzák, hogy ez a rendezvény olyasvalami, amiből közösen kell kivenni a részünket a változás érdekében, ezért együtt kell viselni a felelősséget a rendezvény, és az azzal kapcsolatos célkitűzések megvalósulásáért. A legfontosabb cél az LMBT történelem újjáépítése mellett az öntudatnövelés, az előítéletek leküzdése, a láthatatlanság oldása, és lehetőség biztosítás arra, hogy az

oktatási rendezvények egyhónapos sorozata, tanulási és vitalehetőség, és a liberalizációért folyó harc része. Különlegessége, hogy ez valóban egy országosnak nevezhető program, mert nem csak a városokban, hanem a határvidékeken is vannak rendezvények. A skóciai példa ezáltal üdítő példája lesz az LMBT élet decentralizálásának, hiszen rengeteg országban még ma is csak a fővárosokban beszélhetünk LMBT közösségi aktivitásról. Az első években a History Month egy csoporton belül működő rendezvény volt, és olyan LMBT történelmi projektek, és egyesületek támogatásával valósult meg, mint az Our Story Scotland és a Remember When. 2007-ben kaptak először kormányzati támogatást arra, hogy nyissanak a szélesebb társadalom felé, beleértve ebben az iskolákat, ifjúsági klubokat. Az LGBT History Month Scotland számos politikai céllal rendelkezik, melyeket bizonyos rendezvény esetében a művészet és a kultúra eszközével közvetít a csoport és a szélesebb társadalom felé. A törekvések a következőképpen foglalhatóak össze:

- a rendezvény az LMBT emberek életének, történelmének, kultúrájának nemzetközi ünnepe;
- kísérlet a társadalmi elfogadottság előremozdítására;
- harc a diszkrimináció, marginalizáció, láthatatlanság és negatív láthatóság ellen;
- figyelemfelhívás azokra az értékekre, melyeket a melegeknek köszönhet a társadalom
- példákat adni arra, hogy hogyan használhatóak a művészeti és kulturális rendezvények a homo-, bi-, és transzfóbia leküzdésében
- lehetőség az LMBT emberek sokszínűségének és értékességének felmutatására;
- a történelem újrafelfedezése LMBT kontextusban

- a közös kultúra és történelem ápolása, mely nem csak önmagában vonatkozik az LMBT történelemre és kultúrára, hanem ráirányítja a figyelmet arra, hogy mindezek együtt fejlődtek a „heteroszexuális” történelemmel és kultúrával;
- egyúttal válaszkérés arra, hogy mit jelent számunkra ez a „saját” kultúra és történelem, és hogy mit tudunk ezek által a szélesebb társadalom felé közvetíteni
- egy lehetőség a nem LMBT egyesületeknek, csoportoknak arra, hogy tegyenek valamit a melegek ügyéért.

Összefoglalva mindezeket elmondható, hogy az LGBT History Month Scotland számos artista törekvéssel rendelkezik, és ezeknek megfelelően alakítja programkínálatát is: amellett, hogy az LMBT alkotókat képviselik, vissza akarják építeni a köztudatba az LMBT történelmet és kultúrát.²⁹ Az aktivizmus művészeti jellemzői például az összművészeti programokban voltak megfigyelhetőek: a *Series of Questions* című kiállítás megnyitója egyesítette a performance, és a történetmondás különböző műfajait. A kiállítás Edinburghben volt, egy kortárs művészeti galériában, a megnyitón részt vettek a skót LMBT egyesületek képviselői, transzszexuális és queer előadóművészek különböző történetekkel és zenés produkciókkal. A kiállítás a transzneműek tapasztalatait mutatja be képekben: valós személyek jelennek meg fekete-fehérben, kezükben egy táblával, melyen egy olyan személyeskedő, sértő kérdés szerepel, amit újra és újra feltesznek nekik azok, akik nem tudnak mit kezdeni a transzneműséggel, és az ezzel kapcsolatos élethelyzetekkel. Szintén több artista művészeti irányvonalat egyesített a korábban ismertetett *Love out of Bounds* című kiállítás is, mely a *Loves Untold* című felolvasóestnek adott otthont.

²⁹ Az integráció és az elismerés megvalósulás egyik jele, hogy az LGBT Youth Scotland a *Challenging Prejudice- Changing Attitudes Towards LGBT People in Scotland* kormányzati projekt keretében egy LMBT inkluzív kulturális kalendárium kidolgozásában vesz részt. A naptár tartalmazza majd az olyan, LMBT közösség számára fontos eseményeket, ünnepeket, mint a Transgender Day of Remembrance, a Coming Out Day, International Day Against Homophobia, LGBT History Month.

4.4 Engaging Hearts and Minds, Changing Attitudes Project

A projekt annak a példája, hogy hogyan lehet országok között tapasztalatot cserélni az LMBT kultúra és történelem építésének, felhasználásának tekintetében egy konkrét, márkaként is működő rendezvény átvételén és gyakorlatain keresztül. Az LGBT Youth Scotland 2011-ban elnyert egy kétéves támogatást³⁰ arra, hogy az Európai Unión belül mentor programot működtessen azoknak az országoknak, akik szeretnék LGBT History Month rendezvényt szervezni. A projekt lehetőséget ad a tapasztalatok megosztására és a rendezvény koncepciójának, üzenetének megértetésére. A cél az LGBT History Month elterjedtségének növelése, művészeti és politikai felfogásának népszerűsítése. 2011-ben a szlovén Legebitra, a szlovák Inakost, és a romániai Accept csatlakoztak a projekthez, akik ennek köszönhetően idén februárban szerveztek először ilyen rendezvényt. 2012 szeptemberében Litvánia, Hollandia, Csehország és Írország mellett megtörtént Magyarország csatlakozása is, a Labrisz Leszbikus Egyesület és a Háttér Társaság a Melegekért részvételével. Az egyhetes bevonó tréningnek Ljubljana adott otthont, ahol a szervezők megismertették a résztvevőkkel a rendezvény céljait, gyakorlatait, projektmenedzsment továbbképzést tartottak, bemutatták sikeres rendezvényeiket, beszélgetést vezettek arról, hogy hogyan lehet a művészetet és a kultúrát közösségi kapcsolatok felépítésére használni. Ezek mellett a hét kiváló alkalom volt a tudatos tervezésre, kapcsolatteremtésre, munkamódszerek megvitatására, és a rendezvény felfogása körüli kérdések segítettek az aktivista, aktivista öntudat megerősítését is.

A projekt kétéves finanszírozásának megszűnével egy közösen kidolgozott, interneten elérhető LGBT History Month útmutató segíti majd azokat az országokat, akik szeretnék önálló szervezésbe kezdeni. Az LGBT History Month történelmi, kulturális, művészeti és edukációs programjai mögött konkrét politikai célok állnak: vannak olyan programpontok, melyek ezzel egyesülve aktivista rendezvényeknek nevezhetők. Az

³⁰ Ennek finanszírozása az European Commission, EU's Fundamental Rights and Citizenship Programme 2010 – 2011, DG Justice programon keresztül valósul meg.

Engaging Hearts Projektnek köszönhetően lehetőség nyílt ezeknek a céloknak a megvitatására, országokénti aktualizálására, és beépítésének elkezdésére.

4.5 Working Together Conference, Cork

Az egész napos, három szekcióval megrendezett konferencia szervezője az LGBT Diversity Project volt, melyet tizenkét ír LMBT egyesület koordinál azzal a céllal, hogy az LMBT szektor kapacitásai épüljenek, bővüljenek. Segít az LMBT szervezeteknek és aktivistáknak a társadalom mobilizálásában annak érdekében, hogy stratégikusan és hatékonyan támogathassák a közösséget, és állást foglalhassanak a szexuális orientációval, valamint a társadalmi és biológiai nemmel kapcsolatos ügyekben. Az aktivizmus térnyerése az LMBT szférán belül abban is megnyilvánul, hogy az egészségügyi és politikai kérdésekkel foglalkozó szekciók mellett megjelenhetett egy művészeti szeminárium is a programban. Itt többek között bemutatkozott az LGBT History Month Scotland, az Engaging Hearts and Minds Project, Ins. A. Krominga interszexuális művész, a corki filmfesztivál LMBT inkluzív politikája, a Challenging Prejudice- Changing Attitudes Towards LGBT People in Scotland projekt, valamint a Thesispopbaby nevű színházi egyesület. Ez utóbbi abból a szempontból is érdekes, hogy a populáris, az ellen és a queer kultúra valamint a magas művészet szférái között mozog, mini queer fesztiválokat szerveznek, és olyan helyeken is játszhatnak most már, mint a hagyományos, ír színházi életben meghatározó szerepű Abbey Theatre, de ugyanakkor fellépnek a Dublinban már több ízben is nem kívánatosnak nyilvánított Project Art Centre színpadán is.

4.6 Vizuális projektek

A vizualitás központi szerepet tölt be az LMBT aktivizmusban, hatékonyságát hamar felismerték a különböző szervezetek és alkalmi csoportosulások, ezért is készül egyre több videó kampány, fotósorozat, plakát, melyekből pedig kiállítások is szervezhetőek. “Az It’s get better³¹” nevű LMBT-fiatalokat támogató videó kampány

³¹ További információ: www.itgetsbetter.org

például arra szeretné felhívni a figyelmet, hogy a meleg fiatalok életében is eljön majd egy boldogabb, lehetőséggel teli időszak, mint amit most, tizenéves korukban megélnék. A videók készítői arról is biztosítják a tinédzsereket, hogy nincsenek egyedül a problémáikkal és érzéseikkel. Az It's Get Better kampány 2010 szeptemberében indult, amikor *Dan Savage* író, újságíró és partnere *Terry Miller* a meleg fiatalok biztatására elkészítették első videójukat, amivel elsősorban szerették volna felhívni a figyelmet, hogy a meleg fiatalok gyakran az iskolai bántalmazások miatt kísérelnek meg öngyilkosságot. A kampány két év alatt világméretűvé nőtte ki magát, és számos magánember, politikus, híresség, médiaszemélyiség, aktivista, egyesület és cég csatlakozott hozzá, olyanok, mint: Barack Obama, Hillary Clinton, Adam Lambert, Anne Hathaway, Colin Farrell, Ellen DeGeneres, vagy a Google, Facebook, Pixar csapatai.”³² Vannak olyanok, akik nem csak szóban fejezték ki támogatásukat, hanem komplett produkciókkal: a Broadway művészei és a leszbikus művészeket tömörítő The L Project egy-egy zenés videóval támogatták a kampányt.

A meleg kapcsolatok és szivárvány családok jogaiért több fotósorozat is készült az elmúlt időszakban: Karolina Bregula: *Campaign Against Homophobia* nevű sorozatának darabjain igazi meleg párok láthatóak kézen fogva, a plakátokat különböző helyeken állították ki Lengyelországban, válaszként a lengyel szélsőjobboldal meleg ellenes megnyilvánulásaira. Ehhez hasonló az ír Marriage Equality csoport által elkészített *We are Family* nevű sorozat, melyen családok és párok szerepelnek.

Lengyelország uniós tagsága előtt az LMBT közösség csatlakozást támogató plakátokat készített, abban a hitben, hogy az uniós csatlakozás közelebb hozza majd a jogegyenlőséget. Lengyelországban jelenleg nagy figyelmet fordítanak az LMBT politikai művészetre. Ott készült el a *Love is Love: Art as LGBTQ Activism from Britain to Belarus* című füzet is, mely egy összefoglaló az európai LMBT vizuális és performance jellegű kampányokról, projektekről. A szerző megfogalmazza, hogy az LMBTQ csoportok jogait és elfogadottságát tekintve a huszonegyedik század Európája nem a tolerancia és demokrácia melegágya, és ez jól tükröződik a kortárs meleg művészek alkotói tevékenységének látószögében, és a társadalmi kampányokon keresztül

³² Nádasi Eszter: Srácok. <http://www.prherald.hu/2012/08/sracok/> Pr Herald, 2012.

egyaránt. Az európai országok között nagy eltérések vannak a melegek helyzetét tekintve, tehát sem az európaiság, de még az uniós tagság sem garantál semmilyen megítélésbeli biztosítékot a csoport számára. Az őket érintő kérdések vagy vita tárgyai, vagy elhallgatottak, kevés a pozitív példa. Ezekre a különbségekre a bemutatott projektek is rávilágítanak. A politikai, jogi, társadalmi helyzet hat arra, hogy országonként milyen kérdéseket helyeznek kampányaik középpontjába.³³ Ezen kérdések vizuális reprezentációját egyértelműen politikai aktivizmusnak szánják a kiállítás szervezői is alkotói.

A lengyel származású Tomasz Kitlinski által megalkotott Queer Bibliotherapy című élő könyvinstalláció már számos országot bejárt: a meleg művészet témájában kiállított könyvek, albumok szabadon olvashatóak, nézegethetőek. Kitlinsky alap gondolata az, hogy a könyveknek és az olvasásnak jelentős szerepe van a melegek identitásépítésében, és a láthatóság biztosításában.³⁴ Évszázadokon keresztül a könyvek voltak a leg hozzáférhetőbb és egyben a legbiztonságosabb formái a homoszexualitással kapcsolatos témáknak, ezeken keresztül lehetett informálódni, üzeni. Kitlinski az olvasást identitáskifejező, katalizáló, motiváló cselekvést értékeli, mely az oktatás és a liberalizáció eszköze, az ellenállás generálásának lehetséges bázisa. Kitlinski szerint melegek ellenállásának két formája van: a nyilvános akciók, a nagy szervezeti hálókon keresztül szerveződő aktivizmus, valamint a csendes, intellektuális tevékenységek magánaktivizmusa, mint például az olvasás.

A Varsói Nemzeti Múzeum Ars Homo Erotica című kiállítása az azonos neműek szerelmét tematizálta a művészetben. A lengyel és külföldi kortárs művészek munkáiból és a múzeum már meglévő, homoerotikus témájú darabjaiból létrejött komplex, átfogó kiállítás a kulturális tradíció és az aktuális kisebbségi politika kontextusát használta. A kurátorok kiemelték, hogy a melegség, mint téma mindig is jelen volt a művészetben, meghatározó esztétikai funkcióval bírt. Az ehhez hasonló kiállítások által egy új, heteronormativitástól mentes művészettörténeti aspektus jön létre. A

³³ Néhány példa: házasságjogok, bejegyzett élettársi kapcsolat, munkavállalás, diszkrimináció, bántalmazások..

³⁴ Az LGBT History Month Scotland keretében hasonló gondolatok mentén szerveződött meg Glasgow Women Library nyíltnapja, melyen a nemzeti leszbikus archívumot állították ki.

visszakontextualizálás egyik formája a meleg perspektíva visszaépítése a művészettörténetben, illetve ennek a meleg esztétikumnak a középpontba állításával történő új művészettörténeti értelmezési keretek létrehozása. Ez történhet a témák, illetve az alkotók szintjén is, a meleg művészek jelenlétének felmutatásával. Egyre több az olyan művészettörténeti album és tanulmánykötet jön létre, mely átdolgozott művészettörténeti nézőpontot képvisel, középpontba állítva az LMBT művészek alkotói tevékenységét, valamint a csoporthoz köthető témákat, ábrázolásmódokat, akiket, és amiket korábban cenzúráztak.³⁵ A szerzők, kutatók fontosnak tartják, hogy az LMBT olvasók reprezentálva lássák magukat, hogy megértsék identitásuk komplexitását, és megismerjenek egy olyan kontextusú művészetfelfogást, melyből az is kiderül, hogy miért lettek az LMBT emberek egy időre kulturálisan és történelmileg is láthatatlanok. A meleg művészet utólagos dokumentációja visszaépíti ezeket a szerzőket és témákat a művészeti mezőbe, kiegészítik az egyes művészeti korszakokról való tudást, visszakontextualizálnak olyan műveket, melyeket korábban megfosztottak a meleg kontextustól, perspektívától. A visszakontextuálás nem új jelenség az LMBT szférában: a 19. század- 20. század eleje közben az volt a jellemző, hogy a melegek a mainstream kultúrában elhelyezett titkos szimbólumokat, kódokat visszaolvasták. A nyíltan homoerotikus témák, ábrázolásmódok kiszorulása után a meleg kultúra ebben a korszakban tradicionálisan rejtetten működött, valamilyen termék titkos részeként, nem pedig önálló témaként, vagy explicit ábrázolással. Az átkontextualizálás szokásával párhuzamba lehet hozni a meleg férfiak tradicionális vonzódását a magas kultúra olyan termékeihez, mint az opera vagy a balett, továbbá a musical műfajhoz, Hollywood aranykorának alkotásaihoz. Ennek háttere - az osztályízlésen kívül az is lehet-, hogy hagyományosan a tehetős és kódoláshoz hozzáférő, befolyásos melegek ezeken a csatornákon keresztül továbbították titkos üzeneteiket a többiek számára: a meleg vonatkozásokat egy heteronormatív struktúrába illesztették a látszat fenntartása érdekében.

³⁵ Paweł Leszkowicz *"Art Pride. Gay Art from Poland"* című albuma a meleg emancipáció perspektívájának igenlésére épít, és hitet tesz amellett, hogy meleg alkotások jók. A posztmodern, demokratikus társadalmakban a meleg esztétika fontos, és egyenlő a többi stílussal és narratívával, és a társadalmi és politikai kontextustól függően, gyakran megnyitja a művészet avantgárd, forradalmi potenciálját. Lengyelországban erősen heteronormatív társadalmában, ahol a homofóbia része a hivatalos politikának, a meleg kultúra erős felforgató potenciállal rendelkezik.

A fejezetben az elmúlt egy év során megismert legfontosabb, és legérdekesebb rendezvényeket és projekteket mutattam be. Kiemeltem azt, hogy milyen LGBT specifikus politikai, társadalmi és művészeti kérdéseket állítanak a középpontjukba, illetve hogy hogyan gondolkodnak a szélesebb társadalmi környezetről, és az abban betöltött pozíciójukról. Az ismertetett kezdeményezések mind képviselik a kisebbségi összefogás valamilyen példáját, és különböző formában és mértékben nyitnak a szélesebb társadalmi közeg felé is. Közös tapasztalatnak nevezhető az LGBT művészet kizorítottsága a domináns művészeti mezőből, mely ellen az artivizmus eszközeivel is egyre többször lép fel a csoport, így az artivizmus egyben a kulturális imperializmus hatása ellen való harc is. A kulturális, művészeti értékeknek felmutatása, az LGBT alkotások felmutatása és az egyes, megmásított tartalmú alkotások visszakontextualizálása az eredeti jelentésbe, valamint az LGBT művészet visszaépítése a művészettörténetbe mind ennek a funkciónak a megvalósulási formái. Ezek az eszközök, és az LGBT platform diverzitása egyre nehezebbé teszik majd a csoport kulturális elnyomását.

5 Összefoglalás

Dolgozatomban az LMBT aktivizmus jelensége és gyakorlatai köré építve az elmúlt egy év során megismert hazai és külföldi konferenciák és szemináriumok ismeretanyagát rendszereztem, valamint ismetettem a különböző rendezvényeken, filmvetítéseken, kiállításokon, felolvasó esteken, és színházi előadásokon gyűjtött tapasztalataimat. Ezek mellett bemutattam a tematikus LMBT tanulmánykötetek néhány megközelítését az LMBT csoportok kulturális ízlésbeli különbségének okaival kapcsolatban, kitértem arra, hogy milyen szempontok alapján lehet egy szerzőt, vagy egy kulturális produktumot LMBT-nek nevezni, illetve vizsgáltam az aktivizmus kettős funkcióját, és szférán belüli szerepnövekedésének okait.

Az LMBT csoportok a művészetükkel is reagálnak a társadalmi helyzetükre. Az LMBT művészet és kultúra célirányos politikai felhasználásához szükség van egy előzetes megegyezésre, egységre ahhoz, hogy a csoport minél több tagja reprezentálva érezze magát. Az LMBT aktivizmus esetében a kultúrához hasonlóan létrejön egy platform, melynek köszönhetően mondhatjuk, hogy létezik LMBT aktivizmus, és nem csak különálló meleg, leszbikus, vagy más csoporthoz, esetleg ezeken belüli részcsoporthoz köthető aktivizmus. A folyamatos definiálási kísérletekben megjelenik a nyitási szándék nem csak más elnyomott csoportok, de a heteroszexuálisok felé is. Az International Dublin Gay Theatre Festival célja a meleg alkotók és meleg művek reprezentációja és megerősítése, de a rendezvény a művek és a színházszeretet apropóján kommunikációs csatornákat szeretne teremteni a heteroszexuális közönséggel is. Az LGBT History Month Scotland arra hívja fel a figyelmet, hogy az LMBT emberek mindig is jelen voltak a társadalomban, hatottak arra, ennek következtében történelmük és kultúrájuk, - amellet, hogy ezek önmagukban elismerést érdemelnek-, a nagyobb „kép” részei. A szervezők tanítani szeretnék a különböző művészeti, kulturális és edukációs programok résztvevői erre, és egyik legfontosabb törekvésük pedig az összefogás. Mint koordináló egyesület, azt ösztönzik, hogy a szférán belül és kívül is minél többen kapcsolódjanak be a programba, akár szervezőként is, és tegyék meg saját hozzájárulásukat az LMBT emberek ügyeihez, amik nem korlátozhatóak csak erre a

szférára, hanem a társadalmi hatásrendszer működésén keresztül valójában mindenkit érintenek. Ezt a gondolatrendszert örökítik tovább Engaging Hearts and Minds- Changing Attitudes nevű bevonó és koordináló projektjükben is, mellyel más európai országokat segítenek hozzá ahhoz, hogy megszervezzék saját történelmi hónapjukat. Szintén a civil, kulturális és LMBT szféra összefogási lehetőségeit vizsgálta a Corkban megrendezett művészeti szeminárium is, ami különböző rendezvények és projektek gyakorlatainak megismertetésével kívánta bővíteni a résztvevők ismereteit. Úgy gondolom, hogy folyamatosan szükség van arra, hogy nemzetközi szinten is tapasztalatokat cseréljünk a meleg kultúra és művészet, valamint az aktivizmus gyakorlatairól. Ezek a rendezvények inspirálóak, és az új összefogások bölcsőit jelentik, mind közegen belül, mint azon kívül. A Civil Partnerships program a kisebbségi összefogás példája volt: azt mutatta meg, hogy hogyan dolgoznak együtt a feminista és queer aktivisták azon, hogy új művészeti gyakorlatok jöhessenek létre, melyekkel képesek reagálni a körülöttünk lévő világ jelenségeire, változásaira, vagy éppen változatlanságra. A különböző vizuális projektek a művészeti szférán belül való láthatóság növelés, az ebben rejlő identitáserősítési lehetőségek, valamint a társadalmi problémák plakátokkal, videó kampányokkal való ábrázolására voltak példák.

Tárgyaltam a visszakontextualizálás működését, kitértem arra, hogy miért kellett kódokat elrejtetni a történelem bizonyos időszakában az LMBT témák bármilyen szintű ábrázolása érdekében, illetve, hogy miért van szükség az egykori és a ma élő LMBT alkotók folyamatos felmutatására. A meleg művészek mindig is részei, alakítói voltak a domináns kultúrának úgy, hogy azon belül elfogadták saját láthatatlanságukat, elfedték identitásukat, kódjaikat különböző formákban elrejtették az általuk készített alkotásokban, de lemondtak az expliciten meleg szemléletmódról, konfliktusokról, karakterekről. Alkotói tevékenységük utólagos felmutatása rávilágít a meleg alkotók folyamatos jelenlétére, tevékenységére a kulturális iparágakon belül. A visszakontextualizálható tartalmak, és a jelentős LMBT alkotók felmutatása gyakori eleme az LMBT retorikának: az aktivisták és aktivisták a jogegyenlőségért folytatott érvelésekben gyakran kiemelik azt, hogy az LMBT emberek mindig is hasznos, alkotó tagjai voltak a társadalomnak. A különböző aktivista, művészeti rendezvényekkel és projektekkal ezt a kijelentést a jelenben is megerősítik.

Az In Defense of Disco című tanulmány végkicsengése az, hogy nem a diszkó, és nem a művészetek fogják majd önmagukban megváltoztatni a világot, hanem az a jótékony hatás, amiket ezeken keresztül el lehet érni. Ezek azok az eszközök, melyek megnyitják az élményeket, a tapasztalatokat, és olyan diskurzusok indulnak majd el, amik meg fogják változtatni a jelenleg uralkodó definíciókat, társadalmi, gazdasági, jogi és politikai viszonyokat. A művészet tehát katalizáló erő, a mobilizáció egyik eszköze, nem csak a csendes, önálló identitásépítésé, vagy a sorspárhuzamokat tartalmazó művek megalkotásáé. Nem véletlen, hogy az artivizmus, és a művészeti, valamint kulturális rendezvények egyre nagyobb teret nyernek ennek a többfunkciósságnak köszönhetően, mely hathat az egyénre, a csoportra, és a szélesebb társadalomra is. Nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy mindez egymással kölcsönhatásban történik, egymást erősítve. Az LMBT artivizmus példáiból sokat tanulhat a többi, artivizmussal foglalkozó csoport. Leginkább azt, hogy az egyéni azonosulás megkövetelése helyett a csoport céljaival való azonosulás, azok támogatása legyen a központi szervező erő. A csoport két tényező mentén tagolódik: szexuális orientáció és nemi identitás kérdésköreiben, amik mellett számba kell venni a csoporttagok társadalmi és gazdasági körülményeit, etnikai, nemzeti, vallási hovatartozását is. Elsőre hátránynak tűnhet, hogy az LMBT aktivizmus, és artivizmus megvalósulása csoportok közötti érdekegyeztetés kérdése, emellett definiálási nehézségek lépnek fel az egyes alkotások kategorizálásával kapcsolatban. Az LMBT közösség sokkal nyilvánvalóbban heterogén, mint például a női, vagy a fekete, mert már az LMBT terminus is egy összehozott fogalom, ezért a csoporton belüli különbségek is sokkal nyilvánvalóbbak, érzékelhetőbbek. Ezek hiánya, vagy elfedhetősége miatt más csoportok artivizmusa hajlamosabb lehet az összemosásra, az LMBT csoport esetében viszont belátható, hogy esetében nehéz, vagy szinte lehetetlen partikuláris identitásokat, érdekeket univerzálisként feltüntetni, dominánssá tenni, vagy csoportnormaként kezelni. Ezeknek a kérdéseknek a megvitatása révén a csoport valójában előrébb jut a többi kisebbségi csoporthoz képest. Az LMBT artivizmus erőssége a kezelt heterogenitás és diverzitás, az identitások lezáratlanságának elismerése, és az, hogy nem az azonosság, hanem a szövetség jegyében működik. A folyamatos nyitásnak, és az új összefogásoknak köszönhetően egyre többen fognak majd az esernyő alá tartozni, ennek következtében pedig ez a kisebbség számszerűen is egyre nagyobb

erőt képvisel majd a többséggel szemben. Az LMBT aktivizmusnak nem csak tétje, hanem tanulsága van: ezért is tartottam fontosnak bemutatni mind elméleti szinten, mind néhány gyakorlati megvalósulásában. Úgy gondolom, hogy a közös fellépés kihívásainak megoldása és érdekérvényesítési formaként való használata a jövőben nem csak a mostani kisebbség politikai szintjén lesz jelentős, mint érdekérvényesítési forma, hanem a politikai, társadalmi kérdések más területein is.

6 Irodalomjegyzék

1. Ablove, Henry- Barale, Michéle Aina- Halperin, David M.: Introduction. The Lesbian and Gay Studies Reader. Routledge, New York, 1993, xv-xix.
2. Asante, M.K.Jr.: It's Bigger Than Hip Hop: The Rise of the Post-Hip-Hop Generation. USA, Saint Martin's Press, 2008.
3. Case, Sue-Ellen: Toward the Butch-Femme Aesthetic. Ablove, Henry- Barale, Michéle Aina- Halperin, David M. (szerk.): The Lesbian and Gay Studies Reader. Routledge, New York, 1993. 294.-306. oldal.
4. Clark, Danae : Commodity Lesbianism. Out in Culture: Gay, Lesbian and Queer Essays on Popular Culture. Creekmur, Corey K.- Doty, Alexander (szerk.). Duke University Press, 1995. 484.-501. oldal.
5. Creekmur, Corey K.: Dossier on Popular Music- Introduction. Out in Culture: Gay, Lesbian and Queer Essays on Popular Culture. Creekmur, Corey K.- Doty, Alexander (szerk.). Duke University Press, 1995. 403.-407. oldal
6. Creekmur, Corey K.- Doty, Alexander Introduction. Out in Culture: Gay, Lesbian and Queer Essays on Popular Culture. Creekmur, Corey K.- Doty, Alexander (szerk.). Duke University Press, 1995. 1.-11. oldal
7. D' Emilio, John: Capitalism and Gay Identity. Ablove, Henry- Barale, Michéle Aina- Halperin, David M. (szerk.): The Lesbian and Gay Studies Reader. Routledge, New York, 1993. 467.-478. oldal.
8. Doty, Alexander: There's Something Queer Here. Out in Culture: Gay, Lesbian and Queer Essays on Popular Culture. Creekmur, Corey K.- Doty, Alexander (szerk.). Duke University Press, 1995. 71.-90. oldal
9. Dyer, Richard: In defense of disco. Out in Culture: Gay, Lesbian and Queer Essays on Popular Culture. Creekmur, Corey K.- Doty, Alexander (szerk.). Duke University Press, 1995. 407.-415. oldal.
10. Hilbert, Jeffrey: The Politics of Drag. Out in Culture: Gay, Lesbian and Queer Essays on Popular Culture. Creekmur, Corey K.- Doty, Alexander (szerk.). Duke University Press, 1995. 463.-469. oldal.

11. Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor. „A kultúra változása – Változások kultúrája.“
Antalóczy Tímea, Füstös László, Hankiss Elemér (szerk.) *[Vész]jelzések a kultúráról: jelentés a magyar kultúra állapotáról*. Budapest: MTA PTI, 2009. 18-57.
12. Kitlinsky, Tomasz: Sex Solidarity. #Occupy Sublimation? Feminist and Queer Art!
http://arts.brighton.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0006/65382/CP_Essay_Kitlinski.pdf
Első letöltés ideje: 2012. május 17.
13. Leszkowicz, Pawel: "Art Pride. Gay Art from Poland". Abiekt.pl, Warsaw, 2010.
14. Leszkowicz, Pawel- Perry, Lara: Civil Partnerships Essay. (University of Brighton- Faculty of Arts, 2012.)
http://arts.brighton.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0005/65381/CP_Essay_PL.pdf.
Első letöltés ideje: 2012. május 17.
15. Musto, Michael Musto: Immaculate Connection. Out in Culture: Gay, Lesbian and Queer Essays on Popular Culture. Creekmur, Corey K.- Doty, Alexander (szerk.). Duke University Press, 1995. 427.-437. oldal.
16. Nádasi Eszter: Megbocsátható büszkeség. Tudományos Diákköri Dolgozat. Budapesti Műszaki és gazdaságtudományi Egyetem, 2010.
17. Nádasi Eszter: Srácok. <http://www.prherald.hu/2012/08/sracok/> Pr Herald, 2012.
18. Scott, John: The Evidence of Experience. Abelove, Henry- Barale, Michéle Aina- Halperin, David M. (szerk.): The Lesbian and Gay Studies Reader. Routledge, New York, 1993. 397.-415. oldal.
19. Stein, Arlene: All dressed up but nowhere to go? : Style Wars and the New Lesbianism. Out in Culture: Gay, Lesbian and Queer Essays on Popular Culture. Creekmur, Corey K.- Doty, Alexander (szerk.). Duke University Press, 1995. 476.-483. oldal.
20. Stein, Arlene: Crossover Dreams: Lesbianism and the Popular Music since 1970. Out in Culture: Gay, Lesbian and Queer Essays on Popular Culture. Creekmur, Corey K.- Doty, Alexander (szerk.). Duke University Press, 1995. 416.-426. oldal.

21. Thompson, Mark: Children Paradise: A Brief History of Queens. Out in Culture: Gay, Lesbian and Queer Essays on Popular Culture. Creekmur, Corey K.- Doty, Alexander (szerk.). Duke University Press, 1995. 447.-462. oldal.
22. Vicinus, Martha: „They Wonder to Which Sex I Belong”: The Historical Roots of the Modern Lesbian Identity. Abelow, Henry- Barale, Michéle Aina- Halperin, David M. (szerk.): The Lesbian and Gay Studies Reader. Routledge, New York, 1993. 432.-452. oldal.
23. Young, Iris Marion: Az elnyomás öt arca. Perspektívák egy tágra zárt társadalomban, Konferencia Kiadvány, Társadalomelméleti Kollégium, 2001.

7 Melléklet

I. LMBT artista plakátok

Az itt következő példákkal az LMBT vizuális aktivizmusra szeretnék néhány megközelítési módot ismertetni annak bemutatására, hogy mennyire sokféleképpen lehet kihasználni az aktivizmus adta lehetőségeket és milyen tág ennek a fogalomnak a kerete még akkor is, ha csak a vizualításra fókuszálunk.

a. L. Weingarten: *Series of Questions* fotókiállítás

(LGBT History Month Scotland, Edinburgh, 2012)



Egy azok közül a bántó, személyeskedő kérdések közül, melyekkel a transzszexuálisak csoportjába tartozóknak napról napra szembe kell néznie.

b. LGBT Noise: 4th Annual March for Marriage

(Dublin, 2012)



A felvonulás plakátja az LMBT kultúra ikonikus alakjait használja fel a rendezvény és az általa képviselt üzenetek bemutatására. Az *Óz, a csodák csodájának* megjelenítése szimbólum, mind történetben, mind karaktereiben, kivitelezésében: a meleg tapasztalatok megfogalmazója. Nem véletlenül utal a melegekre a „Dorothy barátai” elnevezés sem. Ezeket az üzeneteket az érti meg teljesen, aki értelmezni tudja a mögöttes jelentéseket, akkor töltődik fel a plakát igazi tartalommal, ha a háttértörténetet képes az egyén mögé illeszteni, és tisztában van a motívum választás okával. Számos ilyen szimbólum ad többletjelentést bizonyos kulturális produktumoknak, a szivárvány zászló feltüntetése nem csak jelzés és értelmezési keret is egyben.

c. **James Thornton: We Are Just Two Chicks**



Az írországi Dundalk Outcomers, mint lokális LGBT közösség arra törekszik, hogy az LGBT embereket segítse, közösségi életet szervezzen számukra, részt vegyen a fontos írországi és nemzetközi LGBT projektekben, és hogy előremozdítsa a csoport társadalmi céljait. Az egyesület ezen célok elérése érdekében egy vidámabb, pozitívabb narratívát használ kommunikációjában. Az ötletet James Thornton grafikussal közösen dolgozták ki, aki arra törekszik, hogy plakátjainak politikai mondanivalóját egy lágyabb, könnyen befogadható keretbe csomagolja, így alkotta meg a posztterek és szóróanyagok rajzos, színes mesevilágát. A Pride madarak a figyelemfelkeltés humorosabb oldalát képviselik, mégis fontos üzeneteket közvetítenek. Thorntonra olyan ikonikus posztterek hatottak leginkább, mint Frank Sheppard Fairy's Obama című alkotása, a feminista szimbólumnak számító Rosie the Riveter, és ez utóbbiak paródiái, átkontextualizásai.

II. A mainstream és az alternatív kategóriák megjelenése az LMBTQ szórakozási lehetőségek színterén

1. A zenei palettabővítés olvasatai az LMBTQ közösségben

A szubkultúrák, törzsek, és színterek jelentős része szoros összefüggésbe hozható valamilyen zenei stílussal, és az sem ritka, hogy az adott csoport egyenesen egy-egy adott stílus köré szerveződik. A gothok, punkok, hippik esetében azonosítható egy meghatározó, szubkultúrához köthető zenei irányzat, ahogy a motoros zárt közösségeihez is erősen kötődik a rock³⁶, vagy a radikalizálódó jobboldalhoz a nemzeti rock³⁷. Az LMBTQ³⁸ közösségben nem tudunk felmutatni egy olyan stílust, ami önmagában kifejezné a csoport zenei ízlését. Az is vitatható, hogy a közösségre alkalmazható-e valamelyik fogalom a fent felsoroltak valamelyike közül, melyek meghatározásával az elmúlt évtizedekben a cultural studies hajnala óta számos kutató kísérletezett a birminghami iskola alapítóitól kezdve egészen a poszt-szubkultúralistákon át a zenei színtér fogalmáról gondolkodókig. A szubkultúra fogalom legelső, '40-es, '50-es évekbeli értelmezése szerint a szubkultúra valóban alávetett szerepben van, a fennálló kulturális rendszer sajátos részrendszere, mely az etnikai közösségek, valamint a társadalom peremére szorított deviáns csoportok, például a homoszexuálisok megnevezésére szolgált. Később, a fogalmat mint egy kevésbé determinált, választott identitást vizsgálták, a kutatások fókuszába az élmény, szabadidő, életstílus került. Egy harmadik változat szerint az önkifejezés, a kreatív fogyasztás stílusközönségei, és a zenei kultúrák

³⁶ Schouten, John W. and McAlexander, James H. (1995) „Subcultures of Consumption: An Ethnography of the New Bikers., in Journal of Consumer Research (22) 1, 43-61. o.

³⁷ „A nemzeti rock nem zenei stílus, hanem tematika”, in Tófalvy Tamás, Kacsuk Zoltán és Vályi Gábor (szerk.) Zenei Hálózatok: Zene, műfajok és közösségek az online hálózatok és az átalakuló zeneipar korában, Budapest: L.Harmattan, 11-39, 245-259.

³⁸ Leszbikus, Meleg, Biszexuális, Transznemű és Queer

tagjai tartoznak egy-egy szubkultúrához (Hebdidge 1988:100). Valójában azonban azt is kérdésesnek tartom, hogy az LMBTQ esernyőfogalom részekre bontásával létrehozhatóak-e egységes csoportok, melyek kimerítik az azonosságtudat, a hitelesség és az internalizált, közös identitás kívánalmait. A különböző nemi identitásokat és szexuális orientációkat magában foglaló fogalom sokféle öndefiníciót és ízlésvilágot fed le. Ez visszavezet a zene preferenciák heterogenitására, melyek az egyének szintjén tovább bonthatóak a kulturális tőke és az egyéb társadalmi tényezők alapján. A részcsoporthoz ízlésével kapcsolatban a köztudatban élnek sztereotípiák: míg a meleg férfiízlést gyakran azonosítják a diszkó és a musical iránti rajongással, addig a leszbikusokhoz gyakran kifejezetten a női fesztiválok „women's music” irányzatait kötik. Mások még ezt a megkülönböztetést sem teszik meg, és a transzvarieték, drag showk csillogó világával azonosítják a csoport ízlését. Annak tükrében, hogy a zenével kapcsolatos rendezvények fejezik ki legerőteljesebben a preferenciák közötti különbséget a csoporton belül, meglepő, hogy a szórakozási lehetőségek zenei változatossága nem túl régi jelenség a szférában, sőt Magyarországon csupán néhány éves története van ezeknek az alternatíváknak. Írásomban öt rövid itthoni példával³⁹ világítok majd rá, hogy milyen stílusok és felfogások mentén alakultak ki ezek a szórakozási lehetőségek. A legnagyobb ellentmondás itt az, hogy az LMBTQ közösség nem alkot egy egységes, zárt rendszert, nincs meghatározható közös ízlése, mégis a történelem során úgy alakult, hogy egy zenei szintéren osztoznak, és ezt a jelenséget az elmúlt években belülről igyekeztek feldarabolni.

A zenei paletta bővülése előtt az LMBTQ bulikra leginkább a minden szempontból vegyes közönség volt a jellemző: a választási lehetőségek szűkössége azt eredményezte, hogy a különböző korosztályhoz, társadalmi, etnikai, gazdasági, vallási csoportokhoz tartozó emberek, a közöttük lévő ízléskülönbségek ellenére ugyanazokra a helyekre jártak szórakozni, ahol ugyanazt a fajta zenét hallgatták. Az LMBTQ csoportok nagyon sokáig beérték azzal, hogy a heteroszexuálisoktól elkülönülve szórakoztak, vagy, hogy az esernyőfogalom egyes csoportjai mentén szegmentálták bulijaikat. Az egykori összetartozás kialakulásának oka az, amit Thornton is megfogalmaz: a szexuális beállítottság a legerősebb szegmentáló tényező a szórakozás terén. A homoszexuálisok ezen a területen is elkülönültek a heteroszexuálisoktól, és ugyanúgy, mint a jogegyenlőségért folytatott politikai harc terepén, a

39 A 2010-es TDK dolgozatom kutatási szakaszában készített interjúi alapján.

transzszexuálisakkal alkottak egy közösséget. A meleg-heteroszexuális szegregáltsága ezen a terén Angliában 1988-1992 között volt a legerősebb, az AIDS körüli diskurzusoknak, a törvényi szabályozásoknak köszönhetően, melyek visszahúzódnak a melegeket, és ezzel együtt erősítették a társadalomban megjelenő homofóbiát. A csoport ezáltal számos közös élményre tett szert a mindennapokban, ami növelhette azt a vágyat, hogy szabadidejükben hozzájuk hasonló gondolkodású és identitású emberekkel vegyék körbe magukat, ahogy ezt Thornton is leírja a munkásosztálybeli fiatalokat vizsgálva (Thornton 1996:11). A hasonlóság alapja jelen esetben a szexuális orientáció, aminek egy darabig olyan fontos közösség összetartó ereje volt, hogy olyan konfliktusokat engedett figyelmen kívül hagyni a közösség tagjainak, melyek a szórakozóhelyek falain kívül komoly ellentétet eredményezhettek volna. Írországban például a háború idején a meleg bulikon együtt szórakoztak a protestánsok és a katolikusok, ami ugyanebben az időben a heteroszexuálisok között szinte elképzelhetetlen volt. Thornton azt is kiemeli, hogy a közösségi érzés megélésén kívül az is fontos, hogy az egyén szórakozás közben potenciális partnerekkel legyen körülvéve (Thornton 1996:12). Az LMBTQ közösség további közös élménye, hogy sokan nem tudják megélni az identitásukat a heteronormatív társadalomban.

Az identitás, a közösségi élmény megélése, és a párválasztási esélyek növelése mellett az utóbbi években a zenei ízlés komoly különbségképző tényezőként jelenik meg a közegben, igény keletkezett arra, hogy egyszerre elégüljenek ki a szexuális orientáció és a zenei ízlés által létrejövő preferenciák. Sarah Thornton az *Exploring the Meaning of the Mainstream*⁴⁰ című írásában megállapítja, hogy ez a két tényező a legerőteljesebb az emberek szórakozási szokások mentén való szegmentációjában. (Thornton 1996: 111-112). Az LMBT zenei paletta szűkösége miatt sokszor áll elő választási helyzet abban, hogy az egyén a zenei ízlése, vagy a szexuális orientációja mentén válasszon szórakozási lehetőséget. A jelenlegi társadalmi megítélés mellett talán belátható, hogy a kettő összeegyeztetése egy heteroszexuális közegben kockázatos vállalkozás lehet, hacsak az egyén nem illeszkedik bele a domináns struktúrába, például bizonyos stíluselemek, viselkedésmódok elhagyásával. A magyar LMBTQ rendezvények szervezői kiemelték, hogy a csoportban nagyon erősen élt az igény, hogy

⁴⁰ Thornton, Sarah (1996) „Exploring the Meaning of the Mainstream” és „The Social Logic of Subcultural Capital”, in *Club Cultures. Music, Media and Subcultural Capital*, Hanover and London: Wesleyan University Press, 87-115.

ne csak „mainstream” meleg bulik legyenek, hanem nőjön a zenei kínálat, ezért is jöttek létre az indie, elektro queer partyk. A „mainstream” kategóriát legtöbbször a populáris zenét játszó bulikkal, és a transzvarieté műsorokkal írták körül, ahol a hagyományos, sztereotipikus LMBT viselkedési és szerepminták működnek, például a butch-femme felosztás érvényesül a leszbikusok körében, vagy a maszkulin, munkásosztálybeli stíluselemeket magukon viselő nők felülreprezentáltsága lesz jellemző a közegre.

A palettabővítés tehát kívánatos, de vajon miről szól igazából ez? Valóban csak a kereslet növekedésének, a többféle igény kielégítéséről, vagy arról, hogy az ízlések mentén szegmentálják az eddig heterogén csoportot? Az ízlés ugyanis nem individuális jelenség: kialakulása szoros kapcsolatban áll a szociális, társadalmi tényezőkkel, az egyén habitusával, és a rendelkezésére álló kulturális tőkével. Bár az ízlés ösztönös, belső választásnak tűnik, valójában internalizált mintákon alapszik, ahogy azt Bourdieu részletesen is tárgyalja *Distinction* című tanulmányában. Belátható, hogy a zenei stílusok elkülönítése megoszthatja a közönséget. Bár egyéb lehetőség híján, vagy a társaság miatt korábban sokan elviselték a számukra rossz zenét, ezen azonban a kínálat bővülése változtathat. Ennek az elkülönülésnek van egy másik hozadéka is: egy erős címkézési folyamat indult a szférán belül, melynek legerősebb kifejeződése a „mainstream meleg buli” kifejezés megszületése, ami szintén egy messzebb menő értékítéletet takar, mint a pusztán zenei ízlés megítélését, melyet leginkább a poppal azonosítanak, és Magyarországon belekeverik az olyan alacsony kultúrához sorolt műfajokat is, mint a mulatós zene, vagy a kilencvenes évek magyar diszkó slágerei. Az erről a mainstream közegről való véleményalkotás tulajdonképpen azokról a csoportokról szóló ítélet, akiket ezeket ezekhez a stílusokhoz kötnek. Ízlés alapon elkülönülni egyes csoportoktól sokkal elfogadottabb pozíció, mint kimondani az igazságot arról, hogy ez egy osztály alapú különbség érvényre juttatása.

2. Mainstream és alternatívitás az LMBTQ szórakozási lehetőségek terén

2.1. Külföldi színterek: A Sohotól Metelkováig

Az LMBTQ csoport zenei ízlésének sokféleségét, és a mainstream és alternatív stílus egyre erősebb elválását a szférán belül a külföldi LMBTQ szórakozóhelyeken szerzett tapasztalataim erősítették meg leginkább. Ljubljana underground negyedében, Metelkova Townban a régi börtön épületekben ott jártamkor civil szervezetek, kortárs, anarchista kiállítások, amatőr együttesek kapnak helyet, és az udvarban kétes hírű szórakozóhelyek sorakoznak. Közben az egyik romos házban a szivárvány színeiben pompázó fényárban megy a *Born This Way*. Az itteni meleg buli mainstream zenei stílusa éles ellentétben áll a hely adottságaival. Kívülről szintén nem túl bizalomgerjesztő az a pincelejárát sem, ami a „Lock Up Your Daughters” nevű glasgowi alternatív LMBTQ buli helyszínére vezet, ahol a fűtés csövek futnak a vendégek feje felett, de itt a környezet és a stílus összhangban vannak. Csak néhány sarokra van ettől a Desdemona bár, ahol a hagyományos transzvarieté közben a csillámpor beteríti az első sorok bordó bársonyhuzatát. Lady Gaga itt is van, ugyanúgy, mint Dublinban, ahol a négy LMBT bár egy öt perc alatt bejárható területen koncentrálódik, és csak kisebb-nagyobb különbségeket hordoz. Londonban a Soho közepén van a kultikusnak számító Candy Bar, amiről már valóság show is készült, és ahol az Egyesület Királyság legdivatosabb lesbikus magazinja is készíti party rovatának fotóit. A fővárostól negyven percre fekvő Brightonban, Európa meleg fővárosában pedig mintha az egész homo-heteró elkülönítés elkezdett volna egy kicsit idejétmúlt lenni, mert a város minden terében ugyanúgy vannak a meleg párok, mint a heteroszexuálisok.

2.2. A hazai színterek: a Living Roomtól az Artkatakombáig

2010-ben LMBTQ rendezvények szervezőivel beszélgettem az általuk szervezett bulik stílusáról és vendégköréről. Az Ösztrosokk egy kizárólag lesbikusoknak szóló buli, mely a „mainstream” zenei irányzatot képviseli; a Chicken Exit az underground, alternatív stílusú queer parti; a Brutkó Diszkó egy három változatban (elektro, pop,

Madonna) működő „heteroszexuális barát meleg buli”. Konkurenciát pontosan a stíluskülönbségek miatt nem látnak egymásban, még akkor sem, ha mindannyian nagyjából ugyanazt a réteget kívánják megszólítani: az LMBTQ közösséget egészét, vagy valamelyik szegmensét, illetve a Chicken és a Brutkó esetében beszélhetünk nyitási kísérletekről is a szélesebb, zenei alapon érdeklődő csoportok felé. A havi rendszerességgel tartott Ösztrosokk idén kilenc éves, ez a legrégebbi, ma is működő, havi rendszerességgel jelentkező lesbikus buli. Évente általában kétszer engednek be férfiakat: nyáron a szabadtéri rendezvényre, és előszilveszterkor, Mostanára egy 200-300 fős közönségük van, a vendégkör vegyes, és ez vonatkozik az iskolázottság, életkor, zenei ízlés, megjelenés, gondolkodás, vallás, világnézet, lakhely, egzisztencia, családi állapot kérdéseire. A felsorolt különbségek miatt nehéz zeneileg megfelelni a közönségnek, emiatt mindig két terem van, az egyikben a mainstream („rádiós” és „kicsit house”) számok mennek, a másikban retro diszkó van.

A Brutkó Diszkó 2006-ban azért jött létre, mert az LMBT emberek egy része teljesen más típusú bulit szeretett volna, mint a már meglévők. Az átfogó elnevezés három különböző kiadású bulit takar, melyek havonta váltják egymást. A Brutkón elektro, indie, pop zenét játszanak, ami 600-700 vendéget vonzz, ebből a lányok aránya 25-30%, átlagos életkoruk 24-40 év, a fiúk között több a nagyon fiatal, húsz év körüli. A nyitott, értelmiségi, önálló keresettel rendelkező, vagy egyetemista réteg alkotja a vendégkört, emellett sok a heteroszexuális vendég és a külföldi. A „Papa don't Vogue” nevű Madonna bulijuk a tradicionális, melegekkel azonosított divakultusznak a megerősítése és a továbbélése a közegben. A Bad Taste, ahogy a neve is sejteti, szeretne a város legrosszabb meleg bulija lenni, ezért itt a popzene szerintük legrosszabb számait játsszák. A mainstream tehát nem csak egy elutasított forma, hanem kiparodizált is: a stílus szélsőségeit felvonultató anti-party közössége pont az a csoport, akik az irányzatot kritizálják.

A Chicken Exit 2009 és 2012 között működött rendszeresen, felfogásában a queer irányvonalat képviselte, és az LMBTQ közösség minden rétege megjelent rajta. A szervezők zeneileg hiánypótlóak szerettek volna lenni: indie, alternatív, és elektro számokat játszottak. Ez az irányzat szűrőként működött, és megosztotta az LMBTQ rétegeket. A közönségüket úgy írták le, hogy a „Tisza vagy Converse cipős MR2 hallgató”, és mindeki, akit vonzz az általuk képviselt stílus, ami miatt egyre többen szexuális orientációtól függetlenül is látogatták a bulijaikat. A szervezők erősen a queer identitást tartották követendő értéknek, ami a törzsközönségükön is meglátszott, itt volt

a legtöbb uniszex, androgün ember. A mainstream itt nem csak zeneileg volt megfogalmazva, hanem identitás szempontjából is, ezzel a szeparálódásra építő hagyománnyal állt szemben az ő queer identitásuk, a hagyományos LMBT identitások elutasítása, mivel azok „kompromittálódtak és korlátozóak”. A queer egy olyan gyűjtőfogalom, amiben mindenki benne van azok közül, akiket eddig csak különböző kategóriákkal tudtak leírni. A gondolkodásmód középpontjában a szükségszerű egység megteremtése áll, problematikusnak tartják a homoszexuális-heteroszexuális kettősség létezését, feltárja az osztályok, fajok, nemek határain túllépő összefogás lehetőségét. Lisa Duggan: *A különbözőség közössége* című tanulmányában egy olyan közösség létrejöttéről gondolkodik, melyben „férfiak, nők, transzszexuálisok, meleg férfiak, leszbikusok, heteroszexuálisok, afrikai-amerikaiak, chicanók, ázsiai-amerikaiak, bennszülött amerikaiak közössége, olyan embereké, akik tudnak járni és látnak, és olyanoké, akik nem, szociális ellátottaké, pénzkeresőké, demokratáké, republikánusoké és anarchistáké – hogy csak néhányat említsünk.(Duggan 1998:229).

Az interjúim egyik legérdekesebb felfedezése a célközönség és a zenei stílusok összekötésének gyakorlata volt, valamint a preferált zenei tartalom feltöltése különböző olyan eszmékkel, látásmódokkal, mint a fent felsoroltak, akár a realitás, akár a paródia szintjén. A szervezők a városi terekben is ezek mentén próbáltak helyet találni maguknak, így a klubok és a pincehelyiségekből átalakított szórakozóhelyek hangulatbeli különbsége is erősíthette a szándékolt hatást. Érzékelhető volt egy erős határvonal a régebb óta működő rendszeres bulik, és az állandó helyszínnel rendelkező szórakozóhelyek mainstream stílusa, és az új kezdeményezések alternatívása között.

2.3.A mi és az ők: avagy ki, honnan nézve mainstream

Hogyan foglalható össze a példák alapján, hogy mi számít mainstreamnek és mi alternatívnak a szférán belül? Mi az, ami homogénnek és tömegterméknek tűnik, mi az, ami érthetetlen és élvezhetetlen, és mi jelenti a szofisztikált választást? Természetesen mindez csak nézőpont kérdése. Thornton kifejti, hogy szórakozás közben az egyén megéli az összetartozás és a csoporthoz tartozás érzését, az ismerős idegenséget a többi jelenlévővel. Mindezek ellenére nem homogénként élik meg a csoporttagok identitását és stílusát. A saját közeg percepciója mindig a heterogenitás, ehhez képest érzékelik a kívülállókat egységesként, felcímkézhetőként, a különbségkategóriákat pedig a „mi” és az „ők” dichotómia mentén állítják fel. A „mi” olyan asszociációkat vonzz, mint a

trendiség, az alternatíváság, a függetlenség, az autentikusság, a lázadás, a heterogenitás, és az osztály nélkülség. Ezzel szemben a mainstream világában az ízléstelenség uralkodik, kereskedelmi logika dominálja, hamis, konformista, populáris, osztályhoz kötődő többség. (Thornton 1996:115). Ehhez hasonló ítéletek gyakran elhangzanak azoktól, akik az alternatív bulikat látogatják, úgy gondolják, hogy az LMBTQ szférában ők azok, akik az előremutatót képviselik, míg a többiek a dinoszauruszok, akiknek megfelel a meleg bulik eredeti valósága és „ízléstelen” zenei világa. Ez a csoport az, amelyik a queer identitás, vagy a „heteró-barátság” jegyében a zenei ízlés mentén a szórakozás színterén is nyit a szélesebb társadalom felé. Úgy gondolják, hogy az igényes termék- tehát a jó zene- elmosza a szexuális orientáció elsődlegességét a közösség-szervezésben, és az inkluzivitás, a történelmileg kialakult elkülönülés oldása ilyen eszközökkel is szükségeltetik, sőt sikeresebb lehet, mint például az aktivizmus.

A mainstream és az underground LMBTQ bulik tehát jelenleg nem csak a zene ízlésről és az az alapján alkotott tágabb értelmű értékítéleteikben különböznek a magyar színtéren, hanem abban is, ahogy a meleg identitáspolitikát értelmezik és kezelik, például a nyitási kísérletek terén. A csoport tagjainak életében más lehet egy-egy ilyen buli funkciója, van, akinek nagyobb súllyal esik a latba a kizárólagos LMBTQ közösség, és ez akár a saját zenei ízlés rovására is történhet, a másik szélsőség pedig az, hogy valaki inkább lemond az ilyen közegben való szocializálódásról a zene kedvéért. Mindenképpen pozitív az, hogy a választási lehetőségek száma megnőtt, de ennek negatív hozadéka lett az, hogy a lehetőségek szükségessége és a szexuális orientáció által összetartott csoportban felszínre kerültek a mélyen meglévő, társadalmi, gazdasági, iskolázottságbeli és osztály alapú ellentétek. Ezek kimondását elfedik azzal, hogy ízlés alapon különülnek el: az általuk kedvelt és képviselt műfajokat a tömegízléssel rendelkezők nem fogják befogadni, és mivel megvannak a saját rendezvényeik, nem kényszerülnek már arra, mint korábban az új, alternatív bulik közönsége, hogy a társaság miatt számukra rossz zenét hallgassanak szabad idejükben. Ez távolodást szül a csoporton belül, ugyanakkor az alternatívok nagy része szívesen nyit más, nem LMBTQ közösségek felé is zenei alapon, ezzel szintén saját ízlésük szofisztikáltságát, orientáció semlegességét hangsúlyozva.

Úgy tűnik azonban, hogy a közeledési kísérleteken még van mit dolgozni, hiszen Thornton írásának megjelenése óta eltelt tizenhat év, azonban a meleg

programajánlókban még mindig külön oldalon jelennek meg az általános gyűjtőfelületeken, melyek más bulikat viszont továbbra is zenei stílus alapján osztályoznak.

FELHASZNÁLT IRODALMAK JEGYZÉKE

1. „A nemzeti rock nem zenei stílus, hanem tematika”, in Tófalvy Tamás, Kacsuk Zoltán és Vályi Gábor (szerk.) Zenei Hálózatok: Zene, műfajok és közösségek az online hálózatok és az átalakuló zeneipar korában, Budapest: L.Harmattan, 11-39, 245-259.
2. Bourdieu, Pierre (1979/2002) „Introduction” + „The Aristocracy of Culture” Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste, London: Routledge, 1-18.o
3. Duggan, Lisa: A különbözőség közössége. In: *Replika* 33-34. 1998. pp. 229-242
4. Hebdidge, Dick: A stílus mint célzatos kommunikáció. Subculture: The Meaning of Style. London és New York, Routledge, 1988. pp.100.-127.
5. Nádas Eszter: Megbocsátható büszkeség. TDK dolgozat, 2010.
6. Schouten, John W. and McAlexander, James H. (1995) „Subcultures of Consumption: An Ethnography of the New Bikers., in Journal of Consumer Research (22) 1, 43-61.
7. Thornton, Sarah (1996) „Exploring the Meaning of the Mainstream” és „The Social Logic of Subcultural Capital”, in Club Cultures. Music, Media and Subcultural Capital, Hanover and London: Wesleyan University Press, 87-115.

